

CYNGOR SIR YNYS MÔN		
ADRODDIAD I'R:	PWYLLGOR GWAITH	
DYDDIAD:	16 MEDI 2019	
PWNC:	CYNLLUN ARIANNOL TYMOR CANOL 2020/21 – 2022/23	
DEILYDD (ION) PORTFFOLIO:	Y CYNGHORYDD R WILLIAMS	
PENNAETH YGWASANAETH:	MARC JONES – CYFARWYDDWR SWYDDOGAETH (ADNODDAU)/SWYDDOG ADRAN 151	
AWDUR YR ADRODDIAD:	MARC JONES	
FFÔN:	2601	
E-BOST:	rmji@ynysmon.gov.uk	
AELODAU LLEOL:	Amherthnasol	
A - Argymhelliad / Argymhellion a Rheswm / Rhesymau		
<p>Mae gofyn i'r Cyngor sefydlu system gadarn i fonitro a rheoli ei gyllideb refeniw ac elfen allweddol o'r system honno yw Cynllun Ariannol Tymor Canol. Mae'r cynllun yn nodi strategaeth cyllideb y Cyngor dros y tair blynedd nesaf ac yn nodi'r rhagdybiaethau a fydd yn cael eu cynnwys yn y broses o bennu'r gyllideb flynyddol.</p> <p>Gofynnir i'r Pwyllgor Gwaith nodi cynnwys y cynllun, cymeradwyo'r rhagdybiaethau a wnaed ac ystyried sut i bontio'r bwlch cyllidol y sonnir amdano yn yr adroddiad.</p>		
B - Pa opsiynau eraill wnaethoch chi ystyried a pham wnaethoch chi eu gwrthod a / neu ddewis yr opsiwn hwn?		
Amherthnasol		
C - Pam fod hwn yn benderfyniad i'r Pwyllgor Gwaith?		
Yn unol â pharagraff 4.3.2.2.1 Cyfansoddiad y Cyngor, rhaid i'r Pwyllgor Gwaith gyhoeddi datganiad cyn pennu cyllideb a hynny cyn 30 Medi bob blwyddyn.		
CH - A yw'r penderfyniad hwn yn gyson â pholisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn?		
Ydi		
D - A yw'r penderfyniad hwn o fewn y gyllideb a gymeradwywyd gan y Cyngor?		
Amherthnasol		
DD – Gyda phwy wnaethoch chi ymgynghori?		Beth oedd eu sylwadau?
1	Prif Weithredwr / Uwch Dîm Arweinyddiaeth (UDA) (gorfodol)	Cafodd drafft terfynol yr adroddiad ei drafod a'i gytuno arno gan yr UDA – roedd y Prif Weithredwr yn bresennol yn y cyfarfod hwnnw
2	Cyllid / Adran 151 (gorfodol)	Amherthnasol - y Swyddog Adran 151 yw awdur yr adroddiad
3	Cyfreithiol / Swyddog Monitro (gorfodol)	Cafodd drafft terfynol yr adroddiad ei drafod a'i gytuno arno gan yr UDA – roedd y Swyddog Monitro yn bresennol yn y cyfarfod hwnnw
4	Adnoddau Dynol (AD)	
5	Eiddo	
6	Technoleg Gwybodaeth a Chyfathrebu (TGCh)	
7	Sgriwtini	
8	Aelodau lleol	
9	Unrhyw gyrff allanol / arall / eraill	

E - Risgiau ac unrhyw gamau lliniaru (os yn berthnasol)	
1	Economaidd
2	Gwrth-dlodi
3	Trosedd ac Anhrefn
4	Amgylcheddol
5	Cydraddoldebau
6	Cytundebau Canlyniadau
7	Arall
F - Atodiadau:	
<p>Atodiad 1 - Cynllun Ariannol Tymor Canol Atodiad 2 - Adnoddau ar gyfer Gwasanaethau Lleol 2020/21 – CLILC Gorffennaf 2019 Atodiad 2 - Amcangyfrif 3 blynedd manwl o'r Gyllideb Ddisymyd Atodiad 3 - Rhagdybiaethau'r Cynllun</p>	
FF - Papurau cefndir (cysylltwch â'r awdur yr Adroddiad am unrhyw wybodaeth bellach):	

CYNLLUN ARIANNOL AR GYFER Y TYMOR CANOL 2020/21 – 2022/23

1. RHAGARWEINIAD

- 1.1 Mae'r Cynllun Ariannol Tymor Canol yn nodi lefel yr adnoddau y mae'r Cyngor yn debygol o fod eu hangen am y tair blynedd ariannol nesaf ac yn nodi sut mae'r Cyngor yn bwriadu cydbwysu'r angen am adnoddau gyda'r cyllid sydd ar gael.
- 1.2 Mae'r Cynllun Ariannol Tymor Canol wedi cael ei gwblhau yn ystod cyfnod o ansicrwydd mewn perthynas ag economi'r DU ac effaith hynny ar lefelau gwariant cyhoeddus yn y dyfodol. Y gobaith oedd y byddai Llywodraeth y DU, erbyn hyn, wedi cwblhau ei Adolygiad Gwariant Cynhwysfawr yn unol â'r cynllun gyda hynny'n rhoi rhywfaint o sicrwydd i Lywodraeth Cymru ynglŷn â'i gyllido am y 3 blynedd nesaf. Nid yw'r adolygiad hwn wedi'i gwblhau hyd yma a bydd a fydd y DU yn gadael yr Undeb Ewropeaidd ar 31 Hydref 2019, hefo neu heb gytundeb, yn cael effaith ar wariant cyhoeddus yn 2020/21 a'r tu draw i hynny.
- 1.3 Mae Llywodraeth Cymru ar hyn o bryd yn cynllunio cyhoeddi'r setliad drafft ar gyfer Llywodraeth Leol ar 10 Rhagfyr 2019, gyda'r setliad terfynol yn cael ei gyhoeddi ar 3 Mawrth 2020, sydd yn sylweddol hwyrach nag arfer. Fodd bynnag, mae Canghellor y DU yn ddiweddar wedi cyhoeddi y cynhelir adolygiad gwariant interim ym mis Medi 2019 a gall hyn olygu newid yn amserlen Llywodraeth Cymru.
- 1.4 Mae'r Cynllun Ariannol Tymor Canol yn cymryd i ystyriaeth y newidiadau y gwyddys amdanynt ac yn gwneud rhagdybiaethau mewn perthynas â'r prif ffactorau sy'n effeithio ar gyllideb refeniw'r Cyngor (costau cyflog, pensiynau, chwyddiant cyffredinol, cyllid Llywodraeth Cymru, pwysau demograffig a phwysau ar y gyllideb). Mae hefyd yn ystyried unrhyw bwysau cyllidebol sy'n deillio o Gynllun Corfforaethol y Cyngor ar gyfer 2017 – 2022.

2. SEFYLLFA ARIANNOL GYFREDOL Y CYNGOR

- 2.1 Ym mis Chwefror 2019, gosododd y Cyngor y gyllideb ganlynol:-

Tabl 1
Cyllideb Refeniw 2019/20

	£'m
Cyllideb Refeniw Net Derfynol 2018/19	130.945
Newidiadau Contractyddol a Newidiadau Eraill yr ymrwymwyd iddynt	0.796
Chwyddiant Tâl a Phrisiau	3.898
Trosglwyddo Grantiau a Chyfrifoldebau Newydd i'r Setliad	0.173
Pwysau Cyllidebol	1.959
Arbedion Cyllidebol	(2.561)
Cyllideb Refeniw Net Derfynol 2019/20	135.210
Wedi'i gyllido gan	
Cyllid Allanol Cyfun	95.791
Y Dreth Gyngor (gan gynnwys y Premiwm)	39.419
Cyfanswm Cyllid 2019/20	135.210

- 2.2 Gwelwyd gostyngiad o 0.30% yn y cyllid allanol cyfun a chynnydd o 12.3% yn nebyd y Dreth Gyngor. Cafwyd cynnydd o 9.5% yn y tâl ar gyfer Band D ac roedd gweddill y cynnydd i'w briodoli i newid yn Sylfaen y dreth gyngor a chynnydd o 25% i 35% yn y premiwm ar gyfer ail gartrefi a chynnydd o 25% i 100% yn y premiwm ar gyfer cartrefi gwag.

- 2.3** Yn 2018/19, roedd gorwariant o £0.633m yn y gyllideb refeniw net, gyda'r mwyafrif o'r gorwariant i'w briodoli i Blant sy'n Derbyn Gofal (£1.8m), Gwasanaethau Oedolion (£1.17m), Cludiant Ysgol (£0.34m). Cafodd y gorwariant hwn ei wrthbwysu gan danwariant mewn gwasanaethau eraill yn dilyn ymgyrch i ostwng gwariant ac I sicrhau arbedion unwaith ac am byth ar gostau cyllido cyfalaf. Mae'n annhebygol y bydd gwasanaethau gallu tanwario i'r un lefel eto ac, o ganlyniad, roedd diffyg sylfaenol oddeutu £3m yn y gyllideb.
- 2.4** Er mwyn ceisio mynd i'r afael â'r diffyg sylfaenol yn y gyllideb, roedd cyllideb 2019/20 yn cynnwys £1.6m ychwanegol ar gyfer y Gwasanaethau Plant a chostau Addysg cysylltiedig. Roedd mwyafrif y gorwariant yn y Gwasanaethau Oedolion i gael ei gyllido o Grant ychwanegol o £0.67m i gydnabod y Pwysau ar y Gweithlu Gofal Cymdeithasol a ddarparwyd gan Lywodraeth Cymru yn ychwanegol at y Cyllid Allanol Cyfun (CAC).
- 2.5** Arweiniodd y newidiadau i gyfraniad y cyflogwr mewn perthynas â phensiynau athrawon, a ddaeth i rym ar 1 Medi 2019, at gynnydd o £ 0.8m mewn costau. Gwnaed darpariaeth yng nghyllideb derfynol y Cyngor i gyllido hyn yn llawn cyn i Lywodraeth Cymru gyhoeddi y byddai hyn yn cael ei gyllido trwy grant ychwanegol. Penderfynodd y Pwyllgor Gwaith drosglwyddo 50% o'r grant a dderbyniwyd i ysgolion er mwyn lleihau'r gostyngiad arfaethedig yn y gyllideb a ddatganolwyd i'r ysgolion, a chadw'r 50% arall yn ganolog. Nid yw'n eglur ar hyn o bryd a fydd Llywodraeth Cymru yn darparu'r grant hwn eto, naill ai drwy ei gynnwys yn y CAC neu fel grant ar wahân unwaith eto. Nid yw'n eglur chwaith a fydd y grant yn cael ei gynyddu i gwrdd â chost blwyddyn lawn y cyfraniadau uwch, a fydd, yn achos Ynys Môn, oddeutu £1.4m.
- 2.6** Mae arwyddion cynnar yn rhagamcanu gorwariant o oddeutu £1.6m ar gyfer 2019/20, sy'n bennaf oherwydd y galw cynyddol am ofal cymdeithasol i oedolion, cludiant ysgol a chost y cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor, lle nad yw'r llwyth achosion wedi lleihau yn unol â'r disgwyliad ar adeg gosod y gyllideb. Os bydd y lefel hon o orwario yn digwydd mewn gwirionedd ar ddiwedd blwyddyn ariannol 2019/20, byddai'n cael ei gyllido o gronfeydd wrth gefn cyffredinol y Cyngor.
- 2.7** Balans agoriadol y cronfeydd wrth gefn cyffredinol ar 1 Ebrill 2019 yw £5.912m a, chydag ychwanegu 50% o Grant Pensiynau'r Athrawon mae hyn yn cynyddu i £6.355m. Mae'r ffigwr hwn yn is na'r isafswm o £6.76m (5% o gyllideb refeniw net y Cyngor ar gyfer 2019/20) a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Gwaith ym mis Chwefror 2019. Bydd y ffigwr hwn yn cael ei ddiwygio fel rhan o broses gosod cyllideb 2020/21. O ystyried y gorwariant o £1.6m a ragwelir ar hyn o bryd ar gyfer 2019/20, y disgwyliad yw y bydd lefel wirioneddol y cronfeydd wrth gefn cyffredinol yn disgyn i £4.8m, a fydd yn is na'r isafswm a argymhellir.
- 2.8** Mae'n bosibl i'r Cyngor weithredu gyda balans o gronfeydd wrth gefn sy'n is na'r lefel a argymhellir, ond po hiraf y bydd y sefyllfa hon yn parhau, y mwyafrif yw'r risg i'r Cyngor na fydd mewn sefyllfa i gyllido unrhyw wariant annisgwyl neu orwariant a all godi yn y dyfodol. Mae'r gostyngiad yn lefel y cronfeydd wrth gefn cyffredinol dros y ddwy flynedd ariannol ddiwethaf hefyd yn cyfyngu ar allu'r Cyngor i ddefnyddio cronfeydd wrth gefn fel ffynhonnell cyllid tymor byr i gydbwysu'r gyllideb. Yn y dyfodol, efallai y bydd angen cyllidebu ar gyfer gwarged fel bod lefel y cronfeydd wrth gefn cyffredinol yn codi'n ôl i'r lefel a argymhellir dros gyfnod o amser. Bydd hwn yn bwysau ariannol pellach i'r Cyngor.
- 2.9** Roedd lefel y cronfeydd wrth gefn clustnodedig, a gedwir gan y Cyngor i gyllido prosiectau yr ymrwymwyd iddynt ar sail unwaith ac am byth, i gyllido costau a ragwelir yn y dyfodol (e.e. colledion nad oedd yswiriant ar eu cyfer) a chyllid grant nad oedd wedi ei ddefnyddio yn £9.88m ar 31 Mawrth 2019, gostyngiad o £0.028 m yn ystod y flwyddyn. Er bod modd trosglwyddo rhai o'r cronfeydd hyn yn ôl i'r balansau cyffredinol e.e. prosiectau yr ymrwymwyd iddynt ond sydd ddim yn symud ymlaen, mae'r sgôp yn gyfyngedig ac ni fydd yn arwain at gynnydd sylweddol yn lefel y balansau cyffredinol.

2.10 Mae lefel balansau ysgolion wedi gostwng o uchafbwynt o £2.46m yn 2015/16 i £0.63m ar ddiwedd blwyddyn ariannol 2018/19, gostyngiad o 74% mewn 4 blynedd. Mae'r gostyngiad hwn i'w briodoli i'r anawsterau ariannol sy'n wynebu'r rhan fwyaf o ysgolion y Cyngor. Mae ysgolion yn bwriadu defnyddio dros hanner y cronfeydd wrth gefn hyn yn ystod 2019/20 i gydbwysu eu cyllidebau ac mae'n debygol y bydd nifer yr ysgolion sydd â diffyg yn cynyddu o'r 16 ysgol a oedd mewn diffyg ar ddiwedd 2018/19.

2.11 Roedd cyllideb referniw 2019/20 yn cynnwys rownd arall o arbedion o oedd werth cyfanswm o £2.561m. Mae hyn yn mynd â chyfanswm yr arbedion a nodwyd gan y Cyngor ers 2013/14 i £24.31m. Mae'n anodd cymharu faint o arbedion y mae pob gwasanaeth wedi'u cyfrannu gan fod nifer o ffactorau eraill yn newid y cyllidebau ar gyfer pob gwasanaeth dros amser. Mae'r rhain yn cynnwys: trosglwyddo elfennau gwasanaeth rhwng 2 brif wasanaeth, grantiau a chyfrifoldebau newydd sy'n trosglwyddo i mewn neu allan o wasanaeth, effaith arfranu swyddi ac unrhyw gyllid ychwanegol sydd wedi cael ei ddyrannu i wasanaethau i gwrdd â newidiadau yr ymrwymwyd iddynt neu bwysau ar y gyllideb. Fodd bynnag, mae cymhariaeth o gyfanswm yr arbedion y mae pob gwasanaeth wedi'u cyfrannu at gyllideb 2019/20 yn dangos pa wasanaethau sydd wedi ysgwyddo'r toriadau mwyaf. Gweler y gymhariaeth hon yn Nhabl 2 isod:-

Tabl 2
Arbedion fesul Gwasanaeth 2013/14 i 2019/20 o gymharu â Chyllideb Referniw Net 2019/20

Gwasanaeth	Cyfanswm Arbedion 2013/14 i 2019/20 £ '000	2019/20 Cyllideb £ '000	2013/14 i 2019/20 Arbedion fel % o Gyllideb 2019/20
Ysgolion	2,640	38,659	6.8%
Addysg Ganolog ac Ieuenctid	2,377	10,374	22.9%
Llyfrgelloedd, Diwylliant a Threftadaeth	551	1,213	45.4%
Gwasanaethau Oedolion	3,998	25,036	16.0%
Gwasanaethau Plant	862	9,856	8.7%
Hamdden, Morwrol a Datblygu Economaidd	1,388	1,785	77.7%
Tai	513	1,211	42.4%
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo	6,757	14,603	46.3%
Rheoleiddio	924	2,042	45.2%
Busnes y Cyngor	327	1,625	20.1%
Adnoddau	613	3,006	20.4%
Trawsnewid	764	4,471	17.1%
Cyllidebau Corfforaethol	2,594	21,329	12.2%
Cyfanswm	24,308	135,210	18.0%

2.12 Mae'r tabl uchod yn dangos bod rhywfaint o ddiogelwch wedi'i roi i Ysgolion, Gwasanaethau Oedolion a Gwasanaethau Plant gyda'r gwasanaethau rheng flaen eraill yn darparu'r gyfran fwyaf o'r arbedion mewn perthynas â'u cyllidebau net. Yn ystod y broses o osod cyllideb 2019/20, daeth yn fwyfwy anodd i nodi arbedion cyllidebol yn y rhan fwyaf o'r gwasanaethau trwy arbedion effeithlonrwydd yn unig. Oherwydd arbedion cyllidebol, bu'n rhaid lleihau neu derfynu rhai gwasanaethau ac roedd disgwyl i ysgolion gyfrannu lefel uwch o arbedion nag o'r blaen.

3 RHAGOLYGN ECONOMAIDD A CHYLLIDEB Y DU

3.1 Er bod cyllid canolog y Cyngor yn dod o Lywodraeth Cymru, Llywodraeth y DU sy'n darparu'r cyfan o gyllid Llywodraeth Cymru ac mae'r hyn sy'n digwydd gydag economi a chyllideb y DU yn effeithio'n uniongyrchol ar y cyllid a gaiff Llywodraeth Cymru a llywodraeth leol. Mae asesiad o sefyllfa'r DU yn elfen bwysig o'r Cynllun Ariannol Tymor Canol.

- 3.2** Erys llawer iawn o ansicrwydd o ran economi'r DU a bydd llawer yn dibynnu ar delerau ymadawiad y DU â'r Undeb Ewropeaidd (Brexit). Mae bron yn sicr y bydd Brexit dim cytundeb yn lleihau twf economaidd yn y tymor byr, gyda hynny'n cael effaith ar referniw trethi a lefelau benthyca'r sector cyhoeddus. Mae Canghellor y DU wedi nodi bod rhywfaint o hyblygrwydd yn y polisi cyllidol cyfredol, a fyddai'n caniatáu cynnydd mewn gwariant cyhoeddus ond gallai rhywfaint neu'r cyfan o'r cyllid ychwanegol hwn gael ei ail-gyfeirio i gefnogi'r economi os bydd y DU yn gadael yr UE ar 31 Hydref 2019, heb gytundeb trosiannol yn ei le.
- 3.3** Gwnaeth y Prif Weinidog newydd nifer o ddatganiadau yn ystod etholiad arweinyddiaeth y Ceidwadwyr ac yn dilyn ei benodi'n Brif Weinidog, yn dweud y byddai'r rhaglen lymder yn cael ei llacio ac y byddai cynnydd mewn gwariant cyhoeddus mewn meysydd fel lechyd a Phlisma. Mae'r Prif Weinidog newydd hefyd wedi nodi'r bwriad i leihau baich treth ar unigolion trwy gynyddu lwfansau personol a newid pan fydd y dreth uwch yn daladwy. Byddai hyn, ar yr wyneb, yn lleihau'r incwm a gaiff y Llywodraeth trwy dreth incwm, ond mae rhai economegwyr yn dadlau y bydd gostwng y swm y mae pobl yn ei dalu mewn treth yn ysgogi'r economi, yn cynyddu incwm pobl ac yn cynhyrchu mwy o referniw o'r trethi. Os na fydd hyn yn digwydd a gwariant cyhoeddus yn cynyddu, bydd angen i'r Llywodraeth fenthyca mwy.
- 3.4** Yn Natganiad Cyllideb y Gwanwyn, nodwyd bod gan y Llywodraeth rywfaint o sgôp i gynyddu benthyca. Mae'r ffigurau'n dangos bod lefel y benthyca wedi gostwng i £22.8bn yn 2018/19, o'i gymharu â'r £25.5bn a ragamcanwyd ym mis Hydref 2018. Y rhagolwg diweddaraf yw y bydd benthyca blynyddol yn £13.5bn erbyn 2023/24. Mae'r Llywodraeth wedi gosod targed i'r diffyg cyllidebol strwythurol fod yn is na 2% o'r CDG (GDP) erbyn 2020/21. Mae'r rhagolygon cyfredol yn rhoi hyblygrwydd o £26.6bn i'r Canghellor.
- 3.5** Mae dyled gyffredinol y Llywodraeth yn dal i fod oddeutu £1.8tn ac ni ddisgwylir unrhyw newid dros y cyfnod i 2023/24, ond, fel canran o CDG, disgwylir iddo ostwng o 83.7% o CDG yn 2018/19 i 73.0% o CDG erbyn 2023/24. Mae hyn eto yn rhoi rhywfaint o hyblygrwydd i'r Canghellor gynyddu benthyca yn y sector cyhoeddus.
- 3.6** Mae economi'r DU wedi tyfu ym mhob chwarter ers 2012 tan 2^{ail} chwarter 2019, pan welwyd gostyngiad o 0.2% yn y CDG o gymharu â'r chwarter blaenorol ac roedd y gostyngiad hwnnw'n annisgwyl. Gall hyn fod oherwydd fod busnesau'n pentyrru stoc yn ystod chwarter 1, cyn y dyddiad ymadael cychwynnol â'r Undeb Ewropeaidd ac mae'r rhagolygon yn dal i ddangos bod disgwyl i'r economi dyfu yn ystod 2019.
- 3.7** Ar hyn o bryd mae twf cyflogau yn y DU yn 3.9%, er bod hyn yn uwch yn y sector preifat na'r sector cyhoeddus. Cyhoeddwyd codiad cyflog athrawon 2019/20, gyda chynnydd o 2.75% o fis Medi 2019. Ar gyfer gweddill gweithwyr llywodraeth leol, y codiad cyflog oedd 2%. Yn amlwg, mae bwllch rhwng codiadau cyflog yn y sector cyhoeddus a'r sector preifat ac mae'n debyg y bydd hyn yn arwain at fwy o bwysau gan undebau'r sector cyhoeddus am godiadau cyflog.
- 3.8** Ar hyn o bryd mae chwyddiant oddeutu 2% ac ni ddisgwylir iddo newid yn sylweddol, oni bai bod y DU yn gadael yr UE heb gytundeb. Byddai gadael heb gytundeb yn arwain yn ddieithriad at godiadau mewn prisiau yn y tymor byr a byddai hynny'n arwain at gynnydd mewn chwyddiant. Y prif bwysau o ran chwyddiant yw'r ffaith bod codiadau cyflog bellach yn uwch na lefel chwyddiant. Ffactorau eraill a allai effeithio ar chwyddiant yw prisiau olew, a allai gael eu dylanwadu gan y sefyllfa yn y Dwyrain Canol, a gwerth sterling, sydd ar lefel isel iawn gyda hynny'n cynyddu cost mewnforio.
- 3.9** Ar hyn o bryd mae'r cyfraddau llog yn 0.75% a rhagwelir y byddant yn codi'n araf ac yn raddol dros y blynyddoedd i ddod. Mae hyn wrth gwrs yn dibynnu ar Brexit ac a fydd y DU yn gadael yr UE hefo neu heb gytundeb. Mae'n debyg y byddai gadael heb gytundeb yn arwain at gynnydd mewn chwyddiant yn y tymor byr ond twf is yn y tymor hir. O ganlyniad, efallai y bydd yn rhaid gostwng cyfraddau llog er mwyn rhoi rhywfaint o ysgogiad i'r economi, er bod y sgôp ar gyfer toriadau mewn cyfraddau llog yn fychan iawn o ystyried lefel isel bresennol y cyfraddau.

3.10 Yn amlwg mae'r sefyllfa economaidd wedi gwella, gyda benthyca wedi gostwng a lefelau dyled yn gyffredinol, fel canran o'r CDG, wedi gostwng. Mae hyn yn rhoi rhywfaint o sgôp i Ganghellor y DU gynyddu gwariant cyhoeddus, ond mae Brexit, ynghyd â'r hyn y byddai Llywodraeth y DU yn ei wneud pe bai Brexit Dim Cytundeb, yn parhau i greu ansicrwydd enfawr. Mae'r Prif Weinidog newydd wedi rhoi arwydd y bydd rhywfaint o gyllid ychwanegol ar gael i'r GIG a'r Heddlu ond nid yw'n eglur ar hyn o bryd a yw hyn yn trosi i gyllid ychwanegol i'r sector cyhoeddus.

4 CYLLIDEB LLYWODRAETH CYMRU

- 4.1** Ers 2009/10, mae cyllideb Llywodraeth Cymru wedi gostwng 4%, ar ôl addasu ar gyfer chwyddiant. Er gwaethaf hyn, gwelwyd cynnydd 20% yn y cyllid ar gyfer y Gwasanaethau Iechyd yn ystod y cyfnod hwn, tra bod y cyllid ar gyfer Llywodraeth Leol wedi gostwng 20% (ar ôl caniatáu ar gyfer chwyddiant a throsglwyddiadau) ac mae'r ffigwr hwn yn cynyddu i 35% os ydych chi'n eithrio cyllid ysgolion.
- 4.2** Yn 2019/20, cynyddodd y cyllid grant ar gyfer Llywodraeth Leol yng Nghymru 0.2% mewn termau arian parod, sy'n ostyngiad o 1.8% ar ôl caniatáu ar gyfer chwyddiant, o'i gymharu â chynnydd o 2% yng ngwariant dydd I ddydd Llywodraeth Cymru mewn termau real. Cyfeiriwyd y rhan fwyaf o'r cynnydd hwn at Iechyd a Gofal Cymdeithasol, a welodd gynnydd o 5% mewn termau real.
- 4.3** Yn 2019/20, dyrannodd Llywodraeth Cymru 48% o'i wariant dydd i ddydd i'r GIG yng Nghymru, o'i gymharu â 41% ar ei bwynt isaf yn 2012/13.
- 4.4** Bwriad Llywodraeth y DU oedd cynnal adolygiad gwariant cynhwysfawr yn ystod haf 2019, a fyddai wedi rhoi syniad ynghylch cyllid Llywodraeth Cymru am y tair blynedd nesaf. Fodd bynnag, gohiriwyd yr adolygiad hwn a chynhelir adolygiad blwyddyn cyflym yn ystod mis Medi 2019.
- 4.5** Roedd y set ddiwethaf o gynlluniau a gyhoeddwyd gan y Swyddfa ar gyfer Cyfrifoldeb Cyllidebol (OBR) yn rhagdybio y byddai cyllidebau adrannol y DU yn cynyddu 1.2% mewn termau real yn y blynyddoedd hyd at 2023/24, ond y byddai'r twf hwn yn cael ei gyfeirio at gyllidebau iechyd ac amddiffyn gyda'r cyllidebau ar gyfer pob maes gwariant arall yn aros yn wastad mewn termau real. Os dyma'r cynllun parhaus, byddai cyllideb Llywodraeth Cymru yn cynyddu oherwydd y canlyniadau ar gyfer cyllidebau Iechyd.
- 4.6** Wrth bennu cyllideb 2019/20, nododd Prif Weinidog Cymru mai Llywodraeth Leol fyddai gyntaf yn y ciw petai cyllid ychwanegol ar gael, ond gawn ni weld a fydd hyn yn parhau i fod yn berthnasol ar gyfer 2020/21.
- 4.7** Mae'r sefyllfa ynglŷn â setliad Llywodraeth Leol yn cael ei drysu ymhellach gan y ffaith bod Cynghorau wedi derbyn cyllid grant ychwanegol yn 2019/20, y tu allan i'r setliad arferol, i dalu costau codiadau Cyflog a Phensiynau Athrawon ac i dalu costau uwch Gofal Cymdeithasol. Nid yw'n eglur a fydd y grantiau hyn yn cael eu hymgorffori yn y setliad yn 2020/21 ac a fyddant ar yr un lefel â 2019/20. Trafodir hyn ymhellach ym mharagraff 8 yr adroddiad hwn.

5 PWYSAU CENEDLAETHOL A LLEOL AR Y GYLLIDEB

- 5.1** Mae Llywodraeth Leol yn gyffredinol yn wynebu nifer o bwysau cyllidebol ac, ar ben hynny, bydd Ynys Môn hefyd yn wynebu ei phwysau cyllideb unigryw ei hun ac mae'n rhaid cynnwys y rhain yn y Cynllun Ariannol Tymor Canol. Yn ddiweddar, cyhoeddodd Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC) bapur "Adnoddau ar gyfer Gwasanaethau Lleol yn 2020/21". Mae'r papur yn manylu ar effaith cynildeb ar lywodraeth leol yng Nghymru ac yn nodi'r pwysau cyllidebol y mae Cynghorau yn eu hwynebu yn gyffredinol ledled Cymru ar hyn o bryd (mae'r papur ynghlwm fel Atodiad 2).

i. Codiadau Cyflog

Fel y nodwyd ym mharagraff 3.7 uchod, mae twf cyflogau yn y sector preifat yn uwch nag yn y sector cyhoeddus ac mae hyn, ynghyd ag effaith y cynnydd parhaus yn y cyflog byw cenedlaethol, yn rhoi pwysau ar gyflogau. Yn ddiweddar, cyflwynodd yr Undebau hawliad cyflog o 10% a chynnydd yn yr isafswm cyflog i £10 yr awr. Mae'r gyllideb cyflogau (nad yw'n ymwneud â dysgu) am 2019/20 (gan gynnwys ar-gostau) ar gyfer Ynys Môn oddeutu £44m a byddai unrhyw godiad cyflog uwch na chwyddiant yn cynyddu'r pwysau ar gyllideb y Cyngor.

ii. Dyfarniad Cyflog Athrawon

Yn ddiweddar, mae'r cyfrifoldeb am ddyfranu cyflogau athrawon wedi cael ei ddirprwyro i Lywodraeth Cymru a chyhoeddwyd y dyfarniad cyflog ar gyfer Medi 2020 i Awst 2021 yn ddiweddar. Roedd y dyfarniad cyflog a gyhoeddwyd yn gynydd o 2.75% ond gyda chynnydd o 5% ar gyfer athrawon newydd gymhwyso. Ni wnaed unrhyw gyhoeddiad a fyddai Llywodraeth Cymru yn cyllido'r cynnydd hwn trwy'r setliad ai peidio. Mae'r gyllideb ar gyfer tâl addysgu 2019/20 (gan gynnwys ar-gostau) ar gyfer Ynys Môn yn £28m ac mae cynnydd o 2.75% yn cynrychioli cynnydd oddeutu £0.75m mewn costau.

iii. Pensiynau Athrawon

Arweiniodd prisiad teirblwydd y cynllun pensiwn athrawon at gynydd yng nghyfradd cyfraniadau'r cyflogwr o 16.48% i 23.6% o fis Medi 2019. Cost blwyddyn lawn hyn ar gyfer Ynys Môn yw £1.3m y flwyddyn. Yn 2019/20, cyllidwyd y gost ychwanegol am y cyfnod Medi 2019 i Fawrth 2020, gan Lywodraeth Cymru, trwy grant ychwanegol (£900k). Nid yw'n eglur ar hyn o bryd a yw'r cyllid grant hwn yn barhaol ac os ydyw, a fydd yn talu cost y flwyddyn lawn.

iv. Pensiynau nad ydynt yn ymwneud ag addysgu

Mae'r prisiad teirblwydd y cynllun LGPS yn digwydd ar hyn o bryd, a bydd y canlyniadau'n cael eu cyhoeddi yn gynnaryn y flwyddyn newydd. Cyfradd cyfraniadau Ynys Môn ar hyn o bryd yw 18.6%. Mae sefyllfa gyllido'r cynllun wedi gwella wedi gwella'n sylweddol dros y 3 blynedd diwethaf, ond mae nifer o ffactorau y mae'r Actiwari yn eu hystyried a all ddylanwadu ar y gyfradd gyfraniadau ddiwygiedig. Nid oes disgwyl y bydd angen codi cyfraddau'r cyfraniadau ym mis Ebrill 2020 ond mae cynnydd o 1% yn arwain at gynydd o £ 60k yng nghostau'r Cyngor.

v. Plant sy'n Derbyn Gofal

Mae nifer y plant mewn gofal yn parhau i gynyddu ledled Cymru (36% mewn 9 mlynedd). Mae'r cynnydd hwn hefyd wedi digwydd yn Ynys Môn, gyda nifer y plant sy'n derbyn gofal wedi dyblu bron o gymharu â 10 mlynedd yn ôl. Mae cost pob lleoliad hefyd wedi cynyddu, gyda lleoliadau arbenigol y tu allan i'r Sir yn costio oddeutu £250k y flwyddyn i blant sydd angen lefelau uchel o ofal. Rhoes y Cyngor £1.4m yn ychwanegol yn y gyllideb yn 2019/20 ac mae'r Gwasanaeth yn ceisio sicrhau bod mwy o leoliadau a ddarperir gan y Cyngor ar gael yn lleol, gyda'r nod o leihau costau lleoli ar gyfartaledd. Mae hyn wedi arwain at welliant sylweddol o ran sefyllfa'r gyllideb, gydag arwyddion cynnar yn awgrymu y bydd Gwasanaethau Plant o fewn eu gyllideb ar gyfer 2019/20 ond bydd unrhyw gynydd pellach yn nifer y plant sy'n derbyn gofal yn rhoi straen eto ar y gyllideb ar gyfer Plant sy'n Derbyn Gofal.

vi. Gofal Cymdeithasol i Oedolion

Mae canran y boblogaeth yng Nghymru sydd dros 65 oed yn parhau i gynyddu, gyda Chymru y 7^{fed} wlad uchaf yn y byd o ran canran y boblogaeth dros 65 oed. Gydag Ynys Môn mae'r trydydd ffigwr uchaf yng Nghymru ac mae ei chanran wedi codi o 21.6% yn 2009/10 i 25.5% yn 2017/18. O ystyried y cynnydd hwn yn nifer yr henoed, mae CLILC yn amcangyfrif y bydd yn rhaid i wariant dyfu 4% yn uwch na chwyddiant i ymateb i'r galw am wasanaethau.

Ar gyfer 2019/20, y rhagolwg cyfredol yw y bydd y gyllideb Gofal Cymdeithasol i Oedolion yn gorwario £1m o gyllideb o £ 25.5m (gorwariant o 4%). Bydd cywiro'r sefyllfa gyllidebol hon yn ogystal â chwrdd â galw cynyddol yn cynyddu costau'r Cyngor yn sylweddol.

vi. Cyllidebau Addysg nad ydynt yn ymwneud ag Ysgolion

Mae'r Gwasanaeth wedi gwneud cryn dipyn o waith i adolygu'r modd y mae cludiant ysgol yn cael ei ddarparu a pha ddisgyblion sy'n derbyn cludiant am ddim. Yn ogystal, ail-gaffaelwyd yr holl contractau bus mini a thacsi yn 2018/19. Er gwaethaf hyn, amcangyfrifir y bydd angen £250k ychwanegol o gyllid i gwrdd â lefel bresennol y galw.

vii. Canolfan Addysg Y Bont

Mae niferoedd y disgyblion yn yr ysgol yn parhau i gynyddu. Yn 2019/20, rhoddodd y Cyngor £ 192k ychwanegol i gyllido'r cynnydd o 92 i 104 yn nifer y disgyblion. Rhagwelir y bydd y niferoedd hyn yn codi, a disgwylir y bydd 120 o ddisgyblion yn yr ysgol ym Medi 2019 a 135 erbyn Medi 2020. Y cyllid ar gyfer disgyblion yn 2019/20 yw £ 15,500 y disgybl ac, o ganlyniad, bydd angen cyllid ychwanegol o £250k yn 2020/21 a £240k yn 2021/22.

viii. Contractau Gwasanaeth Mawr

Yn ystod y 3 blynedd nesaf, bydd yn rhaid i'r Cyngor ail-dendro'r contract ar gyfer darparu prydau ysgol (i ddechrau Medi 2020) a chasglu gwastraff domestig a glanhau strydoedd (i ddechrau Ebrill 2021). Mae'r Gwasanaethau wedi nodi ei bod yn debygol y bydd cost y contractau newydd yn uwch na'r costau presennol, er ei bod yn anodd iawn pennu'r cynnydd gwirioneddol hyd nes i'r ymarfer caffael gael ei gynnal. Mae'r Cynllun Ariannol Tymor Canol yn cymryd i ystyriaeth y posibilrwydd y bydd cynnydd ym mhreis y contractau hyn.

ix. Moderneiddio Ysgolion yr 21^{ain} Ganrif

Caiff y gost o adeiladu ysgolion newydd dan y rhaglen foderneiddio ei chyllido 50% gan grant Llywodraeth Cymru a benthyca â chymorth a 50% trwy fenthyca digefnogaeth. Mae'r elfen fenthyca digefnogaeth yn cael effaith ar y gyllideb refeniw ar ffurf y ddarpariaeth refeniw leiaf (MRP) a thaliadau llog. Mae'r 2 ysgol newydd a adeiladwyd hyd yma yn cynhyrchu arbedion refeniw y gellir eu defnyddio i gyllido'r MRP a thaliadau llog. Fodd bynnag, os bydd y Cyngor yn symud ymlaen gyda gweddill prosiectau Band A a Band B (ardal Llangefni, Seiriol, Amlwch), yr arwyddion cychwynol yw na fydd yr arbedion posibl yn talu cost lawn yr MRP a thaliadau llog. Mae hyn, yn ei dro, yn creu pwysau ar y gyllideb refeniw, pwysau a fydd, fe dybir, yn £800k erbyn 2022/23.

x. Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor

Ers i'r cyllid ar gyfer y cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor drosglwyddo i'r setliad ar gyfer llywodraeth leol, mae cyllid Llywodraeth Cymru wedi aros heb ei newid. Wrth i lefelau'r Dreth Gyngor gynyddu, mae'r gost, sy'n disgyn ar drethdalwyr Ynys Môn, yn cynyddu er bod y cynnydd hwn wedi'i wrthbwysu gan gwmp yn nifer y bobl sy'n hawlio gostyngiad. Yn 2019/20, cododd y Dreth Gyngor 9.5% ac mae'r llwyth achosion wedi lefelu. Os bydd y duedd mewn llwyth achosion yn parhau a'r niferoedd ddim yn gostwng, bydd yn rhaid cyllido'r gost ychwanegol sy'n deillio o'r cynnydd yn y Dreth Gyngor. Mae pob cynnydd o 1% yn y Dreth Gyngor yn creu pwysau cyllido ychwanegol rhwng £50k a £60k.

xi. Bid Twf Rhanbarthol

Mae'r cais am gyllid twf rhanbarthol yn parhau gyda 6 awdurdod Gogledd Cymru yn ceisio dod i gytundeb gyda Llywodraethau'r DU a Chymru. Er y bydd y prif gyllid cyfalaf yn cael ei ddarparu gan y 2 lywodraeth, efallai y bydd yn ofynnol i'r Cynghorau gymryd benthyciadau tymor byr er mwyn sicrhau bod arian parod ar gael i gyllido'r gwariant sydd wedi'i broffilio. Yn ogystal, bydd costau refeniw yn gysylltiedig â chyflawni'r prosiect ac â darparu trefniadau llywodraethu addas. Bydd cyfran o'r costau hyn yn disgyn ar y 6 Chyngor i'w gyllido. Yn y Cynllun Ariannol Tymor Canol, rhoddir ystyriaeth i gyfran bosibl Ynys Môn o'r costau hyn ond dylid nodi mai amcangyfrif yn unig o'r costau yw'r rhain a gallant newid yn sylweddol (i fyny neu i lawr) wrth i'r prosiectau fynd yn eu blaenau.

xii. Gostyngiad mewn Grantiau Penodol

Mae'r Cyngor yn parhau i dderbyn nifer o grantiau refeniw i gyllido gwasanaethau, gyda 6 phrif grant yn cael eu derbyn (grant Cefnogi Pobl, grant Cymorth Gwasanaethau Bws, grant Gwella Addysg, grant Amddifadedd Disgyblion, grant Addysg Ôl-16, grant Refeniw Sengl yr Amgylchedd). O ystyried bod darpariaeth y gwasanaethau a gyllidir gan grantiau wedi'i hintegreiddio i'r gwasanaethau a gyllidir gan gyllidebau craidd y Cyngor, mae'n anodd i'r Cyngor leihau'r gwasanaethau a gychwynwyd pan ddechreuodd y grant. O ganlyniad, mae'n rhaid i'r Cyngor wneud iawn am y gwahaniaeth er mwyn i'r gwasanaethau barhau i gael ei ddarparu ar yr un lefel. Er na chafwyd unrhyw arwydd y bydd unrhyw un o'r grantiau hyn yn cael eu lleihau, mae Llywodraeth Cymru ar hyn o bryd yn adolygu'r fformiwla ar gyfer dosbarthu'r grant Cefnogi Pobl ac mae risg y bydd Ynys Môn yn gweld ei grant yn cael ei leihau yn dilyn yr adolygiad.

xiii. Pwysau Amrywiol ar y Cyllid

Bob blwyddyn, mae cyllideb y Cyngor yn cynnwys nifer o addasiadau (newidiadau yr ymrwymwyd iddynt) sy'n adlewyrchu penderfyniadau a wnaed gan y Pwyllgor Gwaith yn ystod y flwyddyn flaenorol, cynnydd mewn costau oherwydd ymrwymadau cytundebol neu ddrifft cynyddrannol. Mae'r Cynllun Ariannol Tymor Canol yn caniatáu ar gyfer y newidiadau hyn a chânt eu cwblhau pan fydd cyllideb gychwynol 2020/21 yn cael ei hystyried gan y Pwyllgor Gwaith.

xiv. Chwyddiant Prisiau Cyffredinol

Mae cyllidebau blynyddol yn cael eu chwyddo i ystyried chwyddiant cyffredinol neu benodol. Defnyddir y mynegai prisiau defnyddwyr fel y prif ffactor chwyddiant a disgwylir i hyn aros ar neu oddeutu 2% am y dyfodol rhagweladwy. Yn ddiethriad, mae gan gontractau ddull o gyfrif chwyddiant blynyddol sydd wedi'i ymgorffori yn y contract ac sy'n seiliedig ar y mynegai prisiau defnyddwyr, y mynegai prisiau manwerthu neu fynegai sy'n benodol i'r diwydiant. Yn hanesyddol, mae mynegai prisiau manwerthu wedi bod rhwng 0.8% ac 1% yn uwch na'r mynegai prisiau defnyddwyr. Mae proses y gyllideb yn cymryd i ystyriaeth y gwahanol ffactorau chwyddiant hyn.

6 INCWM

6.1 Ar hyn o bryd, mae cyllideb incwm y Cyngor (ac eithrio Grant Cynnal Refeniw, Treth Annomestig a'r Dreth Gyngor) yn dod i £17.6m, ac mae'n cynnwys grantiau ac addaliadau gan gyrff cyhoeddus, ffioedd a thaliadau a bennir gan statud neu a reoleiddir gan y Llywodraeth neu gytundeb rhentu tymor hir a ffioedd a thaliadau lle mae gan y Cyngor y disgrisiwn i osod y ffi neu'r tâl.

6.2 Polisi'r Cyngor dros y blynyddoedd diwethaf (cyn 2017/18) yw cynyddu'r ffioedd a'r taliadau dewisol 5% bob blwyddyn. Mae'n dod yn fwyfwy anodd parhau â'r polisi hwn gyda chwyddiant yn llawer is na 5% ac, yn benodol, ar gyfer y gwasanaethau hynny lle mae'r Cyngor yn cystadlu â'r sector preifat, e.e. Hamdden. Yn 2019/20, cytunwyd ar y rhagdybiaeth y byddai ffioedd anstatudol yn cael eu cynyddu 3% y flwyddyn neu CPI, pa un bynnag yw'r uchaf. Mae'r cynllun yn parhau ar y sail hon.

7 Y GYLLIDEB DDISYMYD RAGAMCANEDIG AR GYFER 2020/21 – 2022/23

- 7.1 Trwy ystyried yr holl bwysau cyllidebol y gwyddys amdanynt a'r rhagamcanion ynghylch chwyddiant a rhagamcanion eraill, mae'n bosibl pennu cyllideb ddisymyd ar gyfer y cyfnod 2020/21 i 2022/23. Y gyllideb ddisymyd yw'r costau diwygiedig o barhau i ddarparu gwasanaethau i'r un lefel, yn yr un modd ag y cânt eu darparu yn 2019/20. Dangosir y gyllideb ddigyfnewid ragamcanedig ar gyfer y tair blynedd nesaf yn Nhabl 3 isod:-

Tabl 3
Cyllideb Ddisymyd Ragamcanedig 2020/21 i 2022/23

	2020/21 £'m	2021/22 £'m	2022/23 £'m
Cyllideb Derfynol y Flwyddyn Flaenorol	135.21	141.37	146.21
Costau Unwaith ac am Byth a chostau ar gyfer digwyddiadau annisgwyl sy'n syrthio allan o'r gyllideb	0.25	0.10	0.03
Chwyddiant Tâl, Costau Pensiwn a Drifft Cynyddrannol	2.25	1.59	1.60
Prif Gontractau'r Cyngor - Chwyddiant a Newidiadau o ran Cyfaint	0.74	1.31	0.42
Newidiadau yn y Gwasanaethau sy'n cael eu harwain gan y Galw	2.49	1.01	0.56
Chwyddiant nad yw'n ymwneud â Thâl	0.49	0.51	0.51
Ardollau	0.07	0.07	0.07
Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor	0.32	0.33	0.35
Cynnydd mewn Incwm	(0.40)	(0.41)	(0.41)
Costau Cyllido Cyfalaf	(0.05)	0.32	0.52
Amcangyfrif o'r Gyllideb Ddisymyd	141.37	146.21	149.86

- 7.2 Mae'r gyllideb ddisymyd amcangyfrifedig yn cynrychioli cynnydd arian parod o 10.6% dros y cyfnod o 3 blynedd.
- 7.3 Mae mwy o fanylion am y gyllideb ddisymyd a'r rhagdybiaethau sy'n cefnogi'r cynllun ynghlwm fel Atodiad 3 a 4.

8 CYLLID ALLANOL CYFUN A'R DRETH GYNGOR

- 8.1 Cyllidir y gyllideb ddisymyd amcangyfrifedig o'r cyllid allanol cyfun (AEF) a dderbynnir gan Lywodraeth Cymru (Grant Cymorth Refeniw a Chyllid Cyffredinol Trethi Annomestig) ac o'r Dreth Gyngor a godir yn lleol.
- 8.2 Fel y nodwyd ym mharagraff 4 uchod, mae'r sefyllfa o ran y setliad llywodraeth leol ar gyfer 2020/21 yn aneglur ac yn anodd iawn i'w rhagweld, ac mae ceisio rhagweld y setliad tebygol ar gyfer y 2 flynedd ddilynol yn anoddach fyth.
- 8.3 Yn 2019/20, derbyniodd Ynys Môn £95.791m mewn Cyllid Allanol Cyfun gan Lywodraeth Cymru a derbyniwyd £1.73m pellach mewn grantiau ychwanegol i gynorthwyo gyda chostau tâl a Phensiynau Athrawon a chost gynyddol gofal cymdeithasol. Nid oedd y grant a oedd yn ymwneud â'r cynnydd mewn pensiynau athrawon ond yn cwmpasu'r cyfnod rhwng Medi 2019 a Mawrth 2020. Ar gyfer y flwyddyn lawn, byddai'n rhaid i'r grant fod £630k yn uwch, gan gynyddu cyfanswm y cyllid grant i £2.36m.
- 8.4 Mae Tabl 4 isod yn dangos effaith 3 senario wahanol a gostyngiadau neu godiadau amrywiol yn lefel yr AEF o'i gymharu â swm cyfun yr AEF a'r cyllid grant ychwanegol a dderbyniwyd yn 2019/20.

Tabl 4
Newidiadau Posibl i'r AEF yn 2020/21

	1% Toriad yn yr AEF	Dim newid yn yr AEF	1% Cynnydd yn yr AEF	2% Cynnydd yn yr AEF
	£'m	£'m	£'m	£'m
2019/20 Cyllid Grant Ychwanegol heb ei gynnwys yn AEF 2020/21	(2.69)	(1.73)	(0.77)	0.18
2019/20 Cyllid Grant Ychwanegol wedi'i gynnwys yn AEF 2020/21 yn unol â swm yr arian parod a dderbyniwyd yn 2019/20	(0.96)	0.00	0.96	1.92
2019/20 Cyllid Grant Ychwanegol wedi'i gynnwys yn AEF 2020/21 yn unol â swm yr arian parod a dderbyniwyd yn 2019/20 ynghyd ag effaith blwyddyn lawn y Grant Pensiynau	(0.27)	0.69	1.64	2.60

- 8.5** Gellir gweld o'r tabl uchod y gall y gwahanol senarios arwain at ystod o newidiadau yn yr AEF yn 2020/21 yn amrywio o ostyngiad o £ 2.69m i gynnydd o £ 2.60m, sy'n ystod o £5.29m. Mae'r ystod hon yn sylweddol ac yn tynnu sylw at yr anawsterau sy'n gysylltiedig â chynllunio ar gyfer cyllideb 2020/21 a thu hwnt. At ddibenion y Cynllun Ariannol Tymor Canol, rhagdybir fel y senario waethaf y bydd yr AEF yn fflat o ran arian parod ac na fydd grantiau 2019/20 yn cael eu cynnwys, sy'n rhoi gostyngiad net o £ 1.73m yng nghyllid y Cyngor. Y senario achos gorau yw y bydd y grantiau'n cael eu cynnwys yn yr AEF a'u cynyddu i ystyried effaith blwyddyn lawn costau Pensiynau Athrawon gan roi £0.69m yn ychwanegol mewn cyllid. Yn y ddau achos, rhagdybir na fydd unrhyw newid yn yr AEF yn 2021/22 a 2022/23, gyda'r cyllid a dderbynnir yn unol â'r cyllid a dderbyniwyd yn 2020/21.
- 8.6** Ym mis Medi 2017, penderfynodd y Pwyllgor Gwaith ar godiad o 5% yn y Dreth Gyngor ar gyfer pob un o'r 3 blynedd ddilynol, o gymharu â chodiadau o 2.5% yn 2017/18 a 4.8% yn 2018/19. Er gwaethaf nodi eu bwriad i gynnydd 5% yn y Dreth Gyngor, y codiad gwirioneddol ar gyfer 2019/20 oedd 9.5%. At ddibenion y Cynllun Ariannol Tymor Canol, rhagdybir y bydd y Dreth Gyngor yn parhau i godi 5% bob flwyddyn, heb unrhyw newid yng nghanrannau premiwm y Dreth Gyngor, h.y. 35% ar gyfer 2^{ail} gartrefi a 100% ar gyfer eiddo gwag.
- 8.7** Yn seiliedig ar y rhagdybiaethau cyllido hyn, byddai'r amcangyfrif o gyfanswm y cyllid a fydd ar gael fel a ddangosir yn Nhabl 5 isod:-

Tabl 5
Amcangyfrif o Gyllid y Cyngor - 2020/21 i 2022/23

Senario Orau			
	2020/21	2021/22	2022/23
	£m	£m	£'m
Yr AEF a ddygwyd ymlaen	95.791	95.791	95.791
Y Dreth Gyngor a ddygwyd ymlaen	39.419	41.391	43.461
Arian Grant Ychwanegol a ddygwyd ymlaen	1.731	2.417	2.417
Cyfanswm y Cyllid a Ddygwyd Ymlaen	136.941	139.599	141.669
Newid yn yr AEF yn ystod y flwyddyn	0.000	0.000	0.000
Newid yn y Dreth Gyngor yn ystod y flwyddyn	1.972	2.070	2.173
Newid yn yr Arian Grant Ychwanegol yn ystod y flwyddyn	0.686	0.000	0.000
Cyfanswm y Cyllid a Gariwyd Drosodd	139.599	141.669	143.842
Senario Waethaf			
	2020/21	2021/22	2022/23
	£m	£m	£'m
Yr AEF a ddygwyd ymlaen	95.791	95.791	95.791
Y Dreth Gyngor a ddygwyd ymlaen	39.419	41.391	43.461
Arian Grant Ychwanegol a ddygwyd ymlaen	1.731	0.000	0.000
Cyfanswm y Cyllid a Ddygwyd Ymlaen	136.941	137.182	139.252
Newid yn yr AEF yn ystod y flwyddyn	0.000	0.000	0.000
Newid yn y Dreth Gyngor yn ystod y flwyddyn	1.972	2.070	2.173
Newid yn yr Arian Grant Ychwanegol yn ystod y flwyddyn	(1.731)	0.000	0.000
Cyfanswm y Cyllid a Gariwyd Drosodd	137.182	139.252	141.425

8.8 Dylid nodi bod y dadansoddiad uchod wedi'i baratoi cyn i ddatganiad Canghellor y DU ar yr Adolygiad o Wariant Adrannol gael ei gyhoeddi ar 4 Medi 2019. Canlyniad y cyhoeddiad hwnnw yw y bydd cyllideb refeniw Llywodraeth Cymru yn cynyddu £593m yn 2020/21, sy'n cyfateb i gynnydd o 2.3% mewn termau real. Nid yw Llywodraeth Cymru wedi gwneud unrhyw gyhoeddiad hyd yn hyn ynghylch sut y caiff y cyllid ychwanegol hwn ei ddefnyddio ac a fydd hyn yn arwain at gynnydd mewn termau real yng Nghyllideb Llywodraeth Leol. Mae'r ffigurau a nodir uchod yn rhagdybio setliad lle ni fydd y cyllid rydym yn ei dderbyn drwy'r setliad yn newid ond hefo 2 ragdybiaeth wahanol ynglŷn â'r cyllid grant ychwanegol. Yn amlwg, mae cynnydd gwirioneddol yng nghyllideb Llywodraeth Cymru yn caniatáu ar gyfer y posibilrwydd o setliad hefo cynnydd yn y cyllid a dderbynnir, petai Llywodraeth Cymru yn dewis gwneud hynny.

9 PONTIO'R BWLCH CYLLIDO

9.1 Y bwllch cyllido yw'r gwahaniaeth rhwng y gyllideb ddisymyd ragamcanedig (Tabl 3) a'r amcangyfrif o'r cyllid sydd ar gael (Tabl 5). Caiff hyn ei grynhoi Nhabl 6 isod:-

Tabl 6
Y Bwlch Cyllido Rhagamcanedig

Senario Orau			
	2020/21 £m	2021/22 £m	2022/23 £m
Y Gyllideb Ddisymydd Ragamcanedig	141.371	146.209	149.854
Arbedion a Ddygwyd Ymlaen	0.000	(1.972)	(4.340)
Y Gyllideb Ddisymydd Ddiwygiedig	141.371	144.237	145.514
AEF a Grant Rhagamcanedig	(98.208)	(98.208)	(98.208)
Y Dreth Gyngor a ddygwyd ymlaen	(39.419)	(41.391)	(43.461)
Yr Arbedion y mae eu hangen yn Flynyddol (Cyn cynyddu'r Dreth Gyngor)	3.744	4.638	3.845
Y Dreth Gyngor Ychwanegol – cynnydd o 5%	(1.972)	(2.070)	(2.173)
Yr Arbedion y mae eu hangen yn Flynyddol (Ar ôl cynyddu'r Dreth Gyngor)	1.772	2.568	1.672
Senario Waethaf			
	2020/21 £m	2021/22 £m	2022/23 £m
Y Gyllideb Ddisymydd Ragamcanedig	141.371	146.209	149.854
Arbedion a Ddygwyd Ymlaen	0.000	(4.189)	(6.957)
Y Gyllideb Ddisymydd Ddiwygiedig	141.371	142.020	142.897
AEF a Grant Rhagamcanedig	(95.791)	(95.791)	(95.791)
Y Dreth Gyngor a ddygwyd ymlaen	(39.419)	(41.391)	(43.461)
Yr Arbedion y mae eu hangen yn Flynyddol (Cyn cynyddu'r Dreth Gyngor)	6.161	4.838	3.645
Y Dreth Gyngor Ychwanegol – cynnydd o 5%	(1.972)	(2.070)	(2.173)
Yr Arbedion y mae eu hangen yn Flynyddol (Ar ôl cynyddu'r Dreth Gyngor)	4.189	2.768	1.472

Nodyn – Mae'r ffigur ar gyfer arbedion a ddygwyd ymlaen yn ffigurwr cronol sy'n cynnwys gofynion arbedion y flwyddyn(blynyddoedd) blaenorol.

- 9.2** Dan y senario gorau, mae cyfanswm y bwlch cyllido dros y tair blynedd a chyn y codiad yn y Dreth Gyngor yn £12.2 m. Byddai cynnydd o 5% yn y Dreth Gyngor bob blwyddyn yn cynhyrchu £6.2m o incwm ychwanegol, gan olygu y byddai angen dod o hyd i gyfanswm o £6.0m o arbedion dros gyfnod o 3 blynedd.
- 9.3** Dan y senario waethaf, mae cyfanswm y bwlch dros y tair blynedd a chyn y codiad yn y Dreth Gyngor yn £ 14.6m. Byddai cynnydd o 5% yn y Dreth Gyngor bob blwyddyn yn cynhyrchu £ 6.2m o incwm ychwanegol, gan olygu y byddai angen dod o hyd i gyfanswm o £ 8. 4m o arbedion dros gyfnod o 3 blynedd.

9.4 Mewn gwirionedd, mae nifer o gyllidebau wedi'u cynnwys yn y cyllidebau disymyd na ellir eu lleihau neu sy'n anodd iawn i'w lleihau ac mae'r rhain yn cynnwys:-

Ardoll yr Awdurdod Tân - £3.52m yn 2019/20;
Costau Cyllido Cyfalaf - £6.99m yn 2019/20;
Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor - £5.26m yn 2019/20;
Costau Pensiwn Hanesyddol - £1.08m yn 2019/20;
Arian Wrth Gefn ar gyfer Argyfyngau Cyffredinol a Phenodol - £1.22m yn 2019/20.

Felly, bydd angen dod o hyd i rhwng £6.0m a £8.4m o arbedion dros 3 blynedd o gyllidebau'r gwasanaethau, cyfanswm o £117.14m (cyllideb 2019/20). Mae hyn yn cyfateb i arbedion o rhwng 5.1% a 7.2% dros 3 blynedd.

9.5 Strategaeth effeithlonrwydd y Cyngor yn y blynyddoedd blaenorol fu lleihau cyllidebau gwasanaethau trwy ofyn i wasanaethau adolygu cyllidebau presennol a lleihau'r gyllideb net gyffredinol trwy:-

- Dileu penawdau cyllideb nas defnyddiwyd;
- Lleihau costau staffio trwy ailstrwythuro a diswyddiadau gwirfoddol;
- Codi ffioedd a thaliadau yn uwch na chyfradd chwyddiant;
- Nodi ffynonellau incwm newydd;
- Lleihau costau gweinyddu trwy fuddsoddi mewn technoleg gwybodaeth;
- Lleihau costau trwy gaffael nwyddau a gwasanaethau yn well;
- Rhoi'r gorau i roi grantiau i'r sector gwirfoddol / trydydd sector;
- Lleihau'r symiau a fuddsoddir mewn cynnal a chadw asedau;
- Rhesymoli gofod Swyddfa, a thrwy hynny leihau costau llety swyddfa.

9.6 Mae'r strategaeth wedi bod yn llwyddiannus ac mae'r Cyngor wedi gallu gosod cyllideb gytbwys bob blwyddyn heb orfod dibynnu ar ddefnyddio balansau cyffredinol. Cyflawnwyd hyn tra'n gwarchod cyllidebau'r Ysgolion a chynyddu cyllideb y Gwasanaethau Plant.

9.7 Fodd bynnag, wrth i ni symud i'r tair blynedd nesaf, mae'r sgôp i gynhyrchu'r lefel ofynnol o arbedion trwy'r dulliau hyn yn unig yn llawer llai. Mae'r gwasanaethau llai h.y. ac eithrio Addysg a Gofal Cymdeithasol, wedi cynhyrchu'r holl arbedion y gallant ac i gyflawni'r lefel o arbedion sy'n ofynnol gan y gwasanaethau hyn yn unig byddai angen toriadau sylweddol yn y ddarpariaeth o wasanaethau statudol ac anstatudol.

9.8 Mae'r Cyngor wedi ymchwilio i'r posibilrwydd o wneud arbedion trwy fodolau cyfawni amgen, e.e. trosglwyddo gwasanaethau i eraill, sefydlu cwmnïau masnachol neu ymddiriedolaethau hyd braich a gweithio mewn partneriaeth â'r sector preifat. Bellach, mae rhai gwasanaethau'n cael eu darparu trwy'r dull cyflawni amgen hwn e.e. Melin Llynonn, Carchar Biwmares, Toiledau Cyhoeddus, Parc Caergybi ond ni chynhyrchodd y rhain arbedion sylweddol. Ni chredir ei bod yn bosibl sicrhau arbedion sylweddol trwy ddulliau cyflawni amgen a hynny oherwydd maint gwasanaethau'r Cyngor, capasiti yn y Cyngor i gyflawni'r newid ac argaeledd a pharodrwydd sefydliadau allanol i ddarparu gwasanaethau'r Cyngor yn Ynys Môn.

9.9 Er y bydd y Cyngor yn gweithio i sicrhau arbedion fel y gwnaeth o'r blaen, rhaid i'r strategaeth newid er mwyn sicrhau'r arbedion gofynnol a bydd angen:-

- Rhoi'r gorau i ddarparu rhai gwasanaethau anstatudol.
- Moderneiddio ysgolion ac adolygu dyfodol ysgolion bach â llai na 120 o ddisgyblion.
- Adolygu nifer yr ysgolion uwchradd a'r modd y darperir addysg ôl-16 yn Ynys Môn.

- Rheoli'r galw am wasanaethau gofal cymdeithasol a lleihau'r gefnogaeth a roddir i'r bobl hynny sydd mewn llai o angen.
- Darparu mwy o ofal i'r henoed yn eu cartrefi neu mewn cyfleusterau gofal ychwanegol. Bydd hyn yn lleihau nifer y lleoliadau mewn cartrefi preswyl a bydd yn arwain at adolygiad ynghylch a yw'r Cyngor am barhau i weithredu cartrefi gofal preswyl neu am brynu'r gwasanaeth yn gyfan gwbl o'r sector preifat.
- Cynyddu'r taliadau a godir ar ddefnyddwyr gwasanaeth am wasanaethau statudol ac anstatudol.
- Parhau i foderneiddio'r modd y caiff gwasanaethau eu gweinyddu a disgwyl i'r cyhoedd ymgymryd â mwy o drafodion gyda'r Cyngor ar-lein neu drwy AppMôn.
- Penderfynu a yw cael y Dreth Gyngor 7^{fed} isaf yng Nghymru yn gynaliadwy. Efallai y bydd angen cynyddu lefelau'r Dreth Gyngor yn uwch na'r rhagamcan o 5% er mwyn cynhyrchu digon o gyllid i gydbwysu'r gyllideb referniw

9.10 Er mwyn sicrhau cyllideb gytbwys dros y 3 blynedd nesaf trwy ddilyn y camau a nodir ym mharagraff 9.9, bydd angen gwneud penderfyniadau anodd ac mae nifer o risgiau a allai atal y Cyngor rhag cyflawni'r holl gamau hyn. Mae'r rhain yn cynnwys:-

- Cynnydd parhaus yn y galw am wasanaethau.
- Disgwyliad gan y cyhoedd y bydd y Cyngor yn parhau i ddarparu gwasanaethau i'r un lefel ag y mae wedi'i wneud o'r blaen.
- Bod Llywodraeth Cymru yn asesu'r ddarpariaeth o wasanaethau ac yn dal i ddisgwyl gwelliannau iddynt.
- Adwaith gan y cyhoedd yn erbyn codi'r Dreth Gyngor uwchlaw cyfraddau chwyddiant, yn enwedig os yw'r ystod o wasanaethau a ddarperir yn lleihau - talu mwy am lai.
- Gwrthwynebiad cryf gan gymunedau ac Aelodau i gau cyfleusterau yn eu hardaloedd. Mae'r Cyngor eisoes wedi gweld hyn yn ystod y broses i foderneiddio ysgolion ar yr Ynys.
- Y gallu i sicrhau newid o fewn y Cyngor. Wrth i strwythurau rheoli gael eu hadolygu a'u lleihau, mae nifer y staff profiadol wedi lleihau ac mae hyn yn ei gwneud hi'n anoddach i'r staff sy'n weddill reoli'r gwasanaethau presennol tra ar yr un pryd yn gweithredu newidiadau sylweddol.

10 CASGLIADAU

10.1 Mae cyllido Llywodraeth Leol yng Nghymru yn y dyfodol yn ansicr iawn ar hyn o bryd ac mae'n anodd darogan lefelau cyllido ar gyfer y dyfodol yn gywir.

10.2 Hyd yn oed os yw Llywodraeth Cymru yn rhyddhau cyllid ychwanegol ar gyfer llywodraeth leol, mae'n annhebygol y bydd unrhyw gynnydd yn ddigonol i bontio'r bwlch cyllido a ddangosir yn Nhabl 6. Bydd angen gwneud toriadau sylweddol o hyd i gyllidebau dros y 3 blynedd nesaf.

10.3 Bydd yn rhaid i'r toriadau cyllidebol ddod o newidiadau yn y ffordd y mae'r Cyngor yn darparu gwasanaethau a gostyngiad yn y gwasanaethau y mae'n eu darparu. Bydd ceisio cyflwyno'r gwasanaethau a ddarperir ar hyn o bryd gyda gostyngiadau sylweddol mewn cyllid yn arwain at orwario parhaus yn y cyllidebau, gostyngiadau pellach yn lefel y balansau cyffredinol a risg sylweddol i hyfywedd ariannol y Cyngor. Bydd yn rhaid gwneud penderfyniadau anodd ac amhoblogaidd er mwyn i'r Cyngor ddarparu cyllideb gytbwys, sy'n adlewyrchu'n gywir gostau rhedeg y gwasanaethau y mae'n eu darparu.

CYNLLUN ARIANNOL TYMOR CANOL

ATODIAD 3

Gwariant Refeniw	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
	£'000	£'000	£'000	£'000
Cyllidebau Datganoledig Ysgolion				
Tâl Athrawon	20,342,440	20,849,461	21,303,123	21,765,858
Tâl staff nad ydynt yn dysgu	3,566,080	3,643,818	3,723,104	3,803,975
Yswiriant Cenedlaethol	2,575,050	2,639,231	2,696,658	2,755,233
Pensiynau Athrawon	4,062,090	4,747,383	4,850,681	4,956,045
Pensiynau staff nad ydynt yn dysgu	489,980	505,561	516,561	527,782
Glanhau	934,760	953,455	972,524	991,975
Ynni	1,317,930	1,371,965	1,428,216	1,485,344
Trethi Annomestig	894,460	922,188	950,776	977,398
Gwariant arall nad yw'n staff	4,476,070	4,570,067	4,666,039	4,759,360
Addasiad Niferoedd Disgyblion	-	326,859	375,064	147,614
Cyllidwyd gan Gronfeydd wrth Gefn Addysg	-	-	-	-
Cyfanswm Cyllidebau Datganoledig Ysgolion	38,658,860	40,529,990	41,482,746	42,170,584
Costau Staff nad ydynt yn Ysgol				
Tâl Athrawon	461,100	472,593	482,876	493,364
Tâl staff nad ydynt yn dysgu	31,207,220	31,887,516	32,581,353	33,289,068
Yswiriant Cenedlaethol	2,950,220	3,014,533	3,080,126	3,147,031
Pensiynau Athrawon	89,770	104,915	107,197	109,526
Cyfraniadau Cronfa Pensiwn	5,648,060	5,827,664	5,954,468	6,083,808
Lwfansau Car	551,530	551,530	579,107	579,107
Cyfandaliad Diffyg Pensiwn	1,203,350	1,203,350	1,203,350	1,203,350
Costau Pensiwn Hanesyddol	1,075,800	1,000,494	930,459	865,327
Costau Staff Arall	772,500	788,723	805,286	821,391
Ardoll Prentisiaeth	339,970	347,381	354,940	362,650
Cyfanswm Costau Staffio	44,299,520	45,198,698	46,079,162	46,954,621
Costau Unwaith and Byth				
Haulfre	95,000	95,000	95,000	95,000
Stem (3 mlynedd 2019/20 i 2021/22)	37,500	37,500	37,500	-
Bid Twf Rhanbarthol - Costau Llog	-	151,750	261,125	327,375
Bid Twf Rhanbarthol - Costau'r Bwrdd Prosiect a'r Corff Atebol	50,000	150,000	150,000	150,000
Cyfanswm Costau Unwaith and Byth	182,500	434,250	543,625	572,375
Prif Gontractau'r Cyngor				
Casglu Gwastraff	4,217,610	4,306,180	4,827,228	4,972,044
Gwaredu Gwastraff	1,703,450	1,705,153	2,116,095	2,116,095
Treth Tirlenwi	18,800	19,007	19,216	19,370
Cynnal a Chadw Priffyrdd	3,800,530	3,880,341	3,961,828	4,041,065
Prydau Ysgol	2,282,030	2,463,071	2,617,423	2,669,772
Cludiant Ysgol	2,543,370	2,846,794	2,906,577	2,964,708
Contractau Gwasanaeth Bysiau Cyhoeddus	1,973,640	2,015,086	2,057,403	2,098,551
Gwasanaeth Addysg ar y Cyd	2,114,540	2,158,945	2,204,283	2,248,369
Cyfanswm Costau Prif Gontractau'r Cyngor	18,653,970	19,394,578	20,710,054	21,129,975

Gwariant Refeniw	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
	£'000	£'000	£'000	£'000
Gwsanaethau Eraill a Arweinir gan y Galw				
Lleoliadau Plant	5,379,160	6,030,038	6,458,171	6,716,498
Darpariaeth Gwasanaeth Henoed	6,085,460	6,274,109	6,468,607	6,662,665
Darpariaeth Gwasanaeth Anabledd Corfforol	1,060,970	1,274,225	1,313,726	1,353,138
Darpariaeth Gwasanaeth Anableddau Dysgu	5,205,280	5,965,251	6,150,174	6,334,679
Darpariaeth Gwasanaeth Iechyd Meddwl	1,109,280	1,387,709	1,430,728	1,473,650
Lleoliadau All Siriol Ysgolion	1,267,710	1,319,686	1,373,793	1,428,745
Digartrefedd	391,420	407,468	424,174	441,141
Cyfanswm Gwsanaethau a Arweinir gan y Galw	20,499,280	22,658,487	23,619,373	24,410,516
Gwariant Arall y Cyngor				
Trethi Annomestig	978,340	1,008,669	1,039,937	1,069,056
Ynni	1,148,160	1,195,235	1,244,239	1,294,009
Costau Eiddo nad ydynt yn Ysgolion	2,856,510	2,916,497	2,977,743	3,037,298
Costau Cludiant	185,630	189,528	193,508	197,378
Cyflenwadau a Gwasanaethau	7,406,620	7,562,159	7,720,964	7,875,384
Lwfansau Aelodau	741,680	756,514	771,644	787,077
Ardoll Gwasanaeth Tân	3,522,800	3,593,256	3,665,121	3,738,424
Ardollau Eraill	5,130	5,130	5,130	5,130
Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor	5,259,540	5,575,112	5,909,619	6,264,196
Adenill Costau - CRT	- 638,050	- 650,811	- 663,827	- 677,104
Cronfeydd wrth Gefn	1,034,380	1,034,380	1,034,380	1,034,380
Rhyddhad Trethol Dewisol Trethi Annomestig	60,000	60,000	60,000	60,000
Costau Cyllido Cyfalaf - DRI	2,766,410	2,747,270	2,864,170	3,130,950
Costau Cyllido Cyfalaf - Llog	4,223,520	4,197,203	4,398,870	4,657,038
Cyfanswm Gwariant Arall y Cyngor	29,550,670	30,190,141	31,221,499	32,473,215
CYFANSWM GWARIANT GROS	151,844,800	158,406,144	163,656,459	167,711,285
Incwm				
Grantiau / Ad-dalu Cyrff Cyhoeddus	- 5,007,830	- 5,112,994	- 5,220,367	- 5,324,775
Incwm Statudol	- 5,845,070	- 5,967,816	- 6,093,141	- 6,215,003
Incwm Anstatudol	- 5,781,710	- 5,955,161	- 6,133,816	- 6,317,831
Cyfanswm Incwm	- 16,634,610	- 17,035,972	- 17,447,324	- 17,857,609
CYFANSWM GWARIANT NET	135,210,190	141,370,171	146,209,135	149,853,676

RHAGDYBIAETHAU'R CYNLLUN ARIANNOL

	2020/21	2021/22	2022/23
Dyfarniad Tâl Athrawon	2.3%	2.0%	2.0%
Pensiynau Athrawon	14.4%	0.0%	0.0%
Cyfraddau Yswiriant Cenedlaethol	0.0%	0.0%	0.0%
Dyfarniad Tâl nad yw'n ymwneud ag Addysgu	2.0%	2.0%	2.0%
Pensiwn nad yw'n ymwneud ag Addysgu	1.0%	0.0%	0.0%
Costau Pensiwn Hanesyddol	-7.0%	-7.0%	-7.0%
Drifft Cynyddrannol	0.2%	0.2%	0.2%
Chwyddiant Lwfans Car	0.0%	5.0%	0.0%
CPI	2.1%	2.1%	2.0%
RPI	3.1%	3.1%	2.8%
Chwyddiant Ynni	4.1%	4.1%	4.0%
Incwm Anstatudol	3.0%	3.0%	3.0%
Llwyth achosion Lleoli Plant	10.0%	5.0%	2.0%
Lleoliadau Allsirol Ysgolion	2.0%	2.0%	2.0%
Llwyth Achosion Digartrefedd	2.0%	2.0%	2.0%
Gwasanaethau ar y Cyd Addysg (gan gynnwys chwyddiant)	2.1%	2.1%	2.0%
Tunelli Gwastraff y ceir gwared arnynt	-2.0%	-2.0%	-2.0%
Llwyth achosion Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor	1.0%	1.0%	1.0%
Cynnydd yn y Gyfradd Banc Sylfaenol	0.3%	0.3%	0.3%
Ardoll Tân	2.0%	2.0%	2.0%
Ardollau Eraill	0.0%	0.0%	0.0%
Casglu Gwastraff (gan gynnwys chwyddiant)	2.1%	12.1%	3.0%
Gwaredu Gwastraff (gan gynnwys chwyddiant)	2.1%	26.1%	2.0%
Treth Tirlenwi	3.1%	3.1%	2.8%
Cynnal a Chadw Priffyrdd (gan gynnwys chwyddiant)	2.1%	2.1%	2.0%
Prydau Ysgol (gan gynnwys chwyddiant)	7.9%	6.3%	2.0%
Cludiant Ysgol (gan gynnwys chwyddiant)	11.9%	2.1%	2.0%
Contractau Bysiau Gwasanaeth Cyhoeddus (gan gynnwys chwyddiant)	2.1%	2.1%	2.0%
Darpariaeth Gwasanaeth yr Henoed (yn ychwanegol ar chwyddiant)	1.0%	1.0%	1.0%
Darpariaeth Gwasanaeth Anableddau Corfforol (yn ychwanegol at chwyddiant)	18.0%	1.0%	1.0%
Darpariaeth Gwasanaeth Anableddau Dysgu (yn ychwanegol at chwyddiant)	12.5%	1.0%	1.0%
Darpariaeth Gwasanaeth Iechyd Meddwl (yn ychwanegol at chwyddiant)	23.0%	1.0%	1.0%
MRP	0.0%	4.3%	9.3%
Llog ar Fenthyciadau Ychwanegol	0.0%	4.8%	5.9%

Sicrhau Adnoddau i Wasanaethau Lleol 2020-21

Mae ein cymunedau yn dibynnu ar lywodraeth leol

CLILC • WLGA

Sicrhau adnoddau ar gyfer gwasanaethau lleol 2020-21

Cynghorau Cymru yw **sylyfeini ein cymunedau**. Maent yn darparu gwasanaethau lleol beunyddiol hanfodol, o ysgolion, i dai, i ofal cymdeithasol, i gludiant lleol. Maent yn rhoi llais democrataidd i gymunedau amrywiol Cymru. Trwy wneud hynny, mae cynghorau a'r gwasanaethau'n:

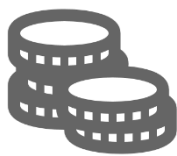
- **Diogelu a chefnogi'r** rhai mwyaf bregus yn ein cymunedau
- **Mynd i'r afael ag anghydraddoldeb** o fewn ac ar draws cymunedau Cymru
- Hyrwyddo **Cymru decach** trwy dwf cynhwysol

Cynghorau yw sylfaen economaidd Cymru, mae'n:

- cyflogi **dros 10% o weithlu Cymru** ac yn addysgu a hyfforddi gweithlu'r dyfodol
- gwario **£3.5bn ar nwyddau a gwasanaethau** mewn economïau cenedlaethol a lleol
- hybu **twf economaidd ac adfywio rhanbarthol uchelgeisiol** ar draws bob cwr o Gymru.

Mae gwasanaethau lleol yn creu cyfleoedd i bob dinesydd sy'n helpu i **gynnal a chryfhau ein cymunedau**.

Sut mae cynghorau'n gwneud hyn?

£4.2bn

cymorth refeniw gan Lywodraeth Cymru

£1.4bn

o Dreth y Cyngor gan drigolion

£1.5bn

o wariant ar isadeiledd (cyfalaf)

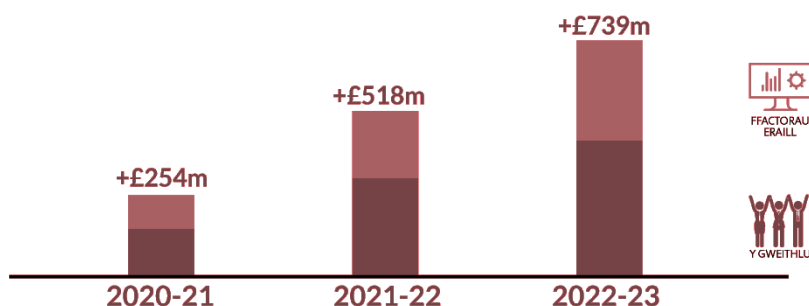

149,000

Staff llawn amser a rhan amser (yn cynnwys 26k o athrawon)

Beth sydd ei angen ar wasanaethau lleol yn y tair blynedd nesaf

Pwysau cronuss

I ddim ond sefyll yn yr unfan o ran darparu gwasanaethau presennol, byddai angen cynnydd mewn refeniw o £254m (5% o wariant net) yn 2020-21 ar gynghorau a symiau tebyg wedi hynny.

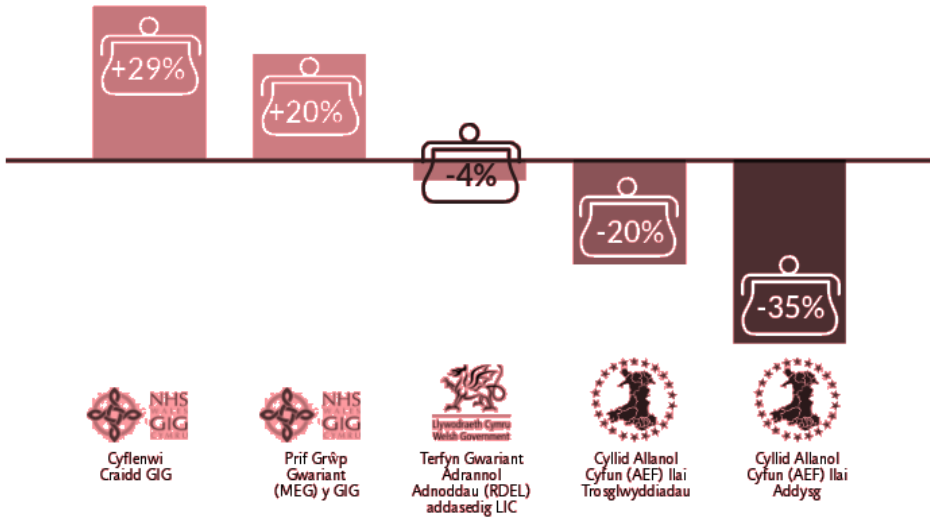
Mae costau tâl a phensiynau'r gweithlu nad oes modd eu hosgoi yn creu pwysau cynyddol a sylweddol o ran chwyddiant.

Degawd o galedi

Gwasanaethau lleol sydd wedi ysgwyddo'r rhan fwyaf o galedi; mae cyllid grant craidd wedi gostwng 20% ar ôl addasu ar gyfer chwyddiant erbyn 2019-20. Mae arian craidd wedi gostwng o 35%, os nad ydych yn cynnwys cyllid ysgolion, fel sy'n wir yn achos llywodraeth leol Lloegr.

Newid cyllid ers 2009-10

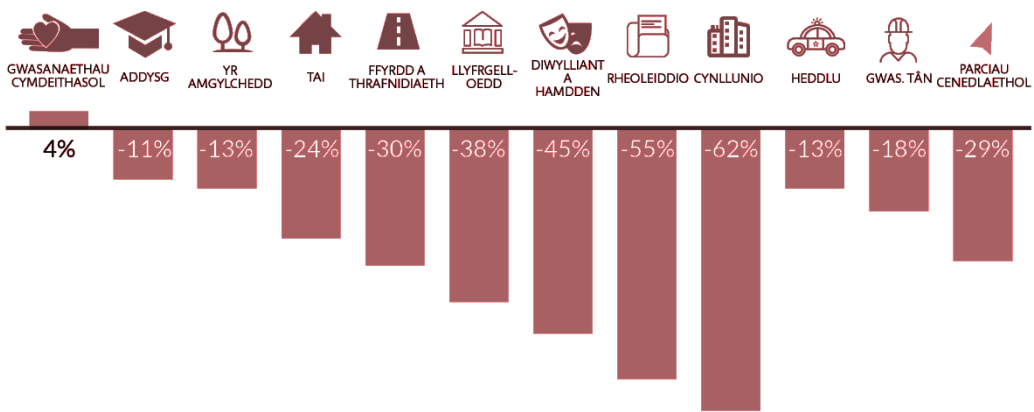
Er bod ysgolion a gofal cymdeithasol wedi'u diogelu i raddau, nid yw hyn wedi bod yn ddigon i

ddal i fyny â'r galw.

Mae gwasanaethau lleol eraill, y gwasanaethau hynny sy'n fwyaf gweladwy ac a werthfawrogir gan ein cymunedau wedi'u heffeithio'n sylweddol. Mewn degawd o doriadau collwyd asedau, cyfleusterau a gwasanaethau sydd wedi bod yn rhan greiddiol o gymunedau am genedlaethau; y risg yw unwaith y collir asedau a gwasanaethau o'r fath, mae'n annhebygol y ceir hwy'n ôl byth.

Mae ein gwasanaethau'n wasanaethau ataliol, maent yn cael effaith ar ddiogelwch y gymuned ac iechyd a

Newid gwariant gwasanaethau ers 2009-10

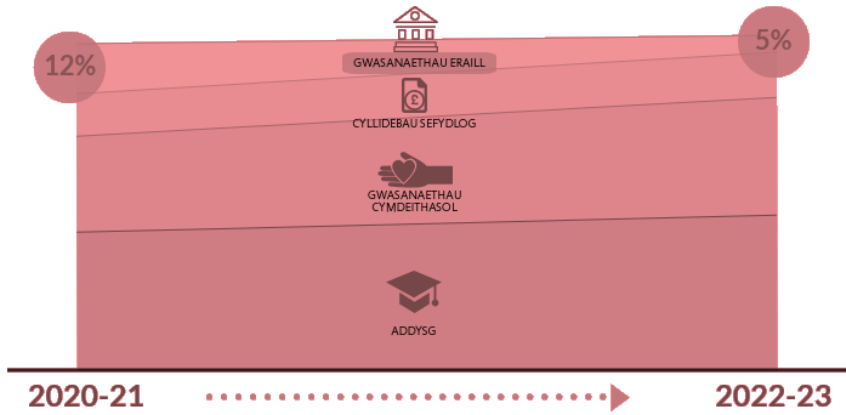

lles. Ein gwasanaethau yw'r **gwasanaeth iechyd lleol** sy'n gallu atal baich costus ar y Gwasanaethau Iechyd Cenedlaethol.

Strwythur cyllidebau ar gyfer gwasanaethau lleol

Mae Gofal Cymdeithasol ac Addysg yn gyfrifol am bron i 75% o gyfanswm gwariant refeniw net ar wasanaethau lleol.

Strwythur y gyllideb

Mae 13% pellach o'r gyllideb yn sefydlog: mae y tu allan i reolaeth y cyngor fel ad-dalu dyledion, cymorth i dalwyr treth y cyngor neu ardollau ar gyfer cyrff eraill fel tân.

Yn y gorffennol, gwnaed toriadau i weddill y gyllideb sy'n 12% o'r gyllideb gyffredinol. Mae'n anodd gweld sut y gellir ei leihau hyd

yn oed mwy.

Yn ôl rhagamcaniadau presennol bydd angen i lywodraeth leol amsugno bron i £0.75bn o bwysau ariannol yn ystod y tair blynedd nesaf. Bydd naill ai gwariant dewisol yn gostwng i 5% o gyllidebau neu bydd awdurdodau lleol yn dechrau gwneud toriadau mewn gwasanaethau sydd wedi bod yn cael eu diogelu'n draddodiadol.

Heb fwy o adnoddau bydd angen i ysgolion ostwng lefelau staff dysgu ac eraill yn sylweddol. Bydd angen i drothwy gofal cymdeithasol godi. Bydd gwariant hanfodol ar brif wasanaethau fel datblygu economaidd, gwastraff a diwylliant yn cael ei gwtogi hyd yn oed ymhellach.

Beth sydd ei angen ar wasanaethau o Gyllideb 2020-21

Felly mae angen cyllid cynaliadwy, teg a hyblyg ar wasanaethau lleol - mae angen mwy o ymreolaeth ariannol a hyblygrwydd ar gynghorau i ymateb i anghenion a blaenoriaethau lleol:

Setliad Refeniw

- ✓ Ariannu costau'r gweithlu'n llawn a diogelu gweithlu llywodraeth leol
- ✓ Buddsoddiad ychwanegol mewn gwasanaethau cost uchel angen uchel i adlewyrchu anghenion cymhleth
- ✓ Dim mwy o doriadau a chyllid llywodraeth leol wedi'i sefydlogi'n unol â Chyllideb Llywodraeth Cymru
- ✓ Polisi rhent cynaliadwy ar gyfer tai cymdeithasol

Fframwaith ariannu gwell

- ✓ Ariannu cyfrifoldebau newydd yn llawn
- ✓ Setliadau cyllideb aml flwyddyn
- ✓ Mwy o atebolrwydd am gyllidebau iechyd
- ✓ Mwy o hyblygrwydd o ran cynlluniau grant a ddylai yn y pen draw gael eu trosglwyddo i'r setliad
- ✓ Dull cynaliadwy o ariannu gofal cymdeithasol yn y dyfodol

Trethu Lleol

- ✓ Dim capio Treth y Cyngor
- ✓ Diwygio trefn trethu leol i'w gwneud yn decach
- ✓ Pwerau i gyflwyno trethi dewisol.

Buddsoddiad Cyfalaf, Isadeiledd a Thwf

- ✓ Mwy o gyllid i ddod â buddsoddiadau'n ôl i lefelau cyn-2009-10
- ✓ Gostyngiad yn y gyfradd cadw ar gyfer Ysgolion 21ain Ganrif
- ✓ Mynediad at is gymhorthdal cyfalaf i alluogi cynnydd sylweddol yng nghyflenwad tai fforddiadwy a chymdeithasol yn gyflym ac ar raddfa fawr

Tymor Hir a Chenedlaethau'r Dyfodol

Yn y tymor hir, gan gysylltu â phroses gyllidebol gyffredinol Llywodraeth Cymru, mae angen adolygiad sylfaenol o flaenoriaethau Cymru a sut y caiff gwasanaethau eu hariannu, gyda'r nod yn y pen draw o wella canlyniadau. Rhaid i ni flaenoriaethu a buddsoddi yn y gwasanaethau hynny sy'n atal canlyniadau negyddol yn y dyfodol ac sy'n cyfrannu fwyaf at dwf economaidd cynaliadwy.

Mae hyn yn ofynnol o dan y Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol. Dylai ein blaenoriaethau ar gyfer ein cymunedau gyd-fynd â nodau'r Ddeddf honno. Wrth sicrhau hynny mae'n bwysig neilltuo amser ar y cychwyn i ganfod y dull a'r ffordd ymlaen fwyaf cynaliadwy. Mae hynny'n golygu ymwneud yn gynnar â budd-ddeiliaid a chydweithio â phartneriaid priodol. Mae hefyd yn golygu datblygu dulliau integredig gyda'r nod o sicrhau'r canlyniadau 'oes gyfan' gorau a gwrthsefyll unrhyw dueddiadau negyddol. Dylai'r fframwaith ariannu gefnogi hyn.

Ein gwasanaethau lleol hanfodol

Diogelwch Cymdeithasol, Llesiant ac Atal

Gwasanaethau Plant (£656m, 8.9% o gyfanswm gwariant)

Mae toriadau ariannol, ynghyd â'r galw cynyddol am wasanaethau cymdeithasol plant, wedi creu amgylchedd arbennig o heriol i gynghorau drwy'r wlad wrth iddynt geisio ymyrryd â theuluoedd yn gynt ac atal problemau rhag mynd yn waeth, recriwtio a chadw mwy o weithwyr cymdeithasol a sicrhau dewis digonol o leoliadau i ddiwallu anghenion plant a phobl ifanc, sy'n aml yn rhai cymhleth. O siroedd gwledig mawr o gynghorau dinas, dywedir yn gyson fod y galw am wasanaethau plant yn golygu bod cyllidebau awdurdodau lleol dan bwysau enfawr.

Yn ôl Dadansoddiad Ariannol Cymru *Torri i'r Asgwrn; Cyllid Llywodraeth Leol yng Nghymru*, mae gwariant ar ofal cymdeithasol plant wedi cynyddu £96 miliwn (33%) mewn termau real ers 2009-10, yn bennaf oherwydd cynnydd yn y galw. Ers Mawrth 2009, mae cyfanswm nifer y plant mewn gofal drwy Gymru wedi codi o 4,695 i 6,405 yn 2018, cynnydd o 1,710 (36%) mewn naw mlynedd. Mae'r niferoedd uchel hyn wedi bod ac yn dal i fod yn bryder ac mae awdurdodau lleol, yn gweithio gyda Llywodraeth Leol, i leihau nifer y plant yn eu gofal ac atal mwy o blant rhag bod yn rhan o'r system 'derbyn gofal'.

Tra bydd lleihau nifer y plant mewn gofal yn lleihau rhai costau i awdurdodau lleol dros amser, ar hyn o bryd mae angen buddsoddi mewn darparu gwasanaethau priodol ac ataliol i sicrhau'r amcanion hyn, er enghraifft, mwy o fynediad at gymorth therapiwtig a modelau gofal wedi'u llywio gan drawma.

Gofal Cymdeithasol Oedolion

(£1.3bn, 17% o gyfanswm gwariant)

Gofal Cymdeithasol Oedolion yw un o'n gwasanaethau cyhoeddus mwyaf hanfodol. Mae'n cefnogi oedolion o bob oed ar draws sbectrwm eang o anghenion i fyw'n mor annibynnol â phosibl a diogelu pobl rhag niwed mewn sefyllfaoedd bregus. Derbyniodd bron i 77,000 o bobl wasanaethau cymdeithasol gan awdurdodau lleol yn ystod 2017-18, gan ddarparu dros 130,000 o wasanaethau. Mae'r galw am wasanaethau'n dal i gynyddu - erbyn 2035, bydd nifer y bobl dros 65 oed wedi cynyddu o draean a bydd nifer y rhai dros 85 oed wedi dyblu. Bydd yn rhaid i wariant gynyddu 4% bob blwyddyn ar ben chwyddiant cyffredinol i gwrdd â'r pwysau yma.

Mae iechyd y boblogaeth yn dibynnu ar lawer mwy na dim ond ansawdd gwasanaethau gofal iechyd. Mae prif ffactorau allweddol iechyd yn bennaf y tu allan i reolaeth gwasanaethau iechyd ac felly mae ansawdd gofal cymdeithasol, a'r gwariant arno, a gwasanaethau ataliol eraill, yn cael un o'r effeithiau cryfaf ar y galw am ofal iechyd.

Mae gofal cymdeithasol oedolion yn cyffwrdd bywydau miliynau, boed yn bobl sy'n gweithio yn y sector, y rhai sy'n derbyn gwasanaethau, neu eu gofalwyr anffurfiol, ffrindiau a theulu. Mae ei weithlu cyflogedig yn fwy nag un y GIG. Mae'n gyswllt hanfodol i wasanaethau cyhoeddus, preifat a gwirfoddol eraill. A hefyd mae'n cyfrannu tua £2.2 biliwn at ein heconomi cenedlaethol gan greu 127,000 o swyddi.

Cymorth i Ofalwyr

Mae cynghorau'n darparu cymorth hanfodol i oedolion a gofalwyr ifanc di-dâl gan eu helpu i reoli eu rôl gofalu. Mae mwy na 370,000 o ofalwyr di-dâl yng Nghymru, gyda'r cynnydd yn y boblogaeth hŷn, rydym yn debygol o weld mwy o bob hŷn yn y rôl hon, ac yn ôl yn rhagolygon bydd nifer y gofalwyr dros 85 oed yn dyblu yn yr 20 mlynedd nesaf. Mae cynghorau'n darparu cymorth hanfodol i bobl, yn hen ac ifanc i'w helpu i aros yn eu rôl gofalu.

Mae gallu cynghorau i ddarparu gwasanaethau hanfodol a chymorth sy'n allweddol i ofalwyr yn cael ei danseilio gan y toriadau parhaus i gyllidebau cynghorau. Tra bod llywodraeth leol wedi cadw canlyniadau gwaethaf caledi draw, yn y blynyddoedd diwethaf mae ei effaith yn dal i fyny â chynghorau, gan fygwth gwasanaethau sy'n gwella bywydau pobl a'u cymunedau, gan gynnwys gwasanaethau sy'n hanfodol i

gynorthwyo gofalwyr. Os na chaiff gofalwyr y gefnogaeth briodol, gall arwain at ynysu cymdeithasol cynyddol gan ychwanegu pwysau ar sefyllfa ariannol y gofalwyr a'u hiechyd a'u lles.

Mae achos clir dros yr angen i fuddsoddi yn y gwasanaethau ymyrraeth ac atal cynnar sydd o fudd i ofalwyr ac yn helpu i atal gofalwyr di-dâl rhag cael eu gwthio i sefyllfa lle mae'n anodd iddynt barhau.

Tai Fforddiadwy a Mynd i'r Afael â Digartrefedd (£148m, 2.0 % o gyfanswm gwariant)

Am y tro cyntaf, mae Cynghorau'n dechrau adeiladu nifer sylweddol o gartrefi newydd. Mae Cynghorau hefyd yn parhau i fuddsoddi'n sylweddol i sicrhau bod eu stoc tai presennol yn bodloni neu'n rhagori ar Safon Ansawdd Tai Cymru erbyn 2020. Gyda'i gilydd, bydd Cynghorau'n gwario mwy na £435m ar brosiectau cyfalaf tai yn ystod y flwyddyn.

Roedd 9,000 o gartrefi dan fygythiad o fod yn ddigartref y llynedd, ac mae'r niferoedd yn cynyddu. Mae gan Gynghorau rolau pwysig i atal a lleihau digartrefedd a chysgu ar y stryd. Mae ymyrraeth gynnar yn hanfodol i sicrhau hyn a darparu cyngor ynghylch dyledion; mae mynd i'r afael ag achosion o drais yn y cartref; cymorth gyda budd-daliadau; a chymorth i reoli ôl-ddyledion rhent oll yn cyfrannu at y nod hwn.

Cyngor a Chymorth Lles

(£22m, 0.3 % o gyfanswm gwariant)

Mae timau budd-daliadau drwy Gymru'n gweinyddu taliadau i tua 206,000 o hawl wyr Budd-dal Tai a 277,989 o dderbynwyr Cymorth Treth y Cyngor bob blwyddyn, ynghyd â rheoli effaith cyflwyno'r Credyd Cynhwysol sydd bellach yn cael ei hawlio gan dros 100,000 yng Nghymru (2 filiwn yn genedlaethol).

Cadarnheir bod cyfraddau casglu treth y cyngor Awdurdodau Lleol ar gyfer 2018/19 yn 97.3% o'r biliau am dreth y cyngor, gostyngiad o 0.1 pwynt canran o'i gymharu â'r flwyddyn flaenorol er ei fod yn well canlyniad na Lloegr a'r Alban (y ddau yn 97%).

Mae helpu i ddelio â dyledion a chanlyniadau dyled yn agwedd bwysig o waith Cynghorau. Yn ôl ffigyrau diweddaraf y Gwasanaeth Cyngori

Ariannol (y Gwasanaeth Arian a Phensiynau bellach) mae cyfartaledd gorddyled i bob awdurdod lleol wedi codi o 15.4 i 15.5% yng Nghymru ond nid yw'r adroddiad manwl ar gael eto i weld y manylion ar lefel ALL.

Llyfrgelloedd, Chwaraeon a Hamdden

(£191m, 2.6% o gyfanswm gwariant)

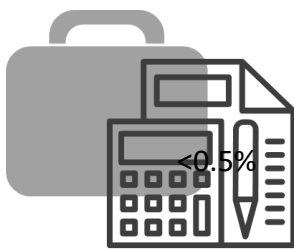

Mae Cynghorau'n chwarae rôl hanfodol i hyrwyddo bywydau iach ar draws cymunedau a darparu mynediad i bawb at wasanaethau sy'n gallu gwella eu hiechyd a'u lles. Mae hyn yn cynnwys cyfleusterau chwaraeon, canolfannau hamdden, llyfrgelloedd, amgueddfeydd a pharciau, yn ogystal â threfnu neu hybu gweithgareddau diwylliannol. Y gwasanaethau hyn yw gwaed cymunedau ac maent wedi'u hanelu at sicrhau bod y rhai â'r lleiaf o fynediad ac sydd dan yr anfantais ariannol leiaf yn gallu defnyddio'r gwasanaethau. Mae budd diwylliannol a chymdeithasol y gwasanaethau hyn hefyd yn annog pobl i gymryd rhan yn eu cymunedau ac yn aml iawn maent yn atyniadau twristaidd yn eu hawliau eu hunain, a thrwy hynny'n helpu i dyfu economïau lleol cynhwysol. Bu gostyngiad o 45% yn y gwariant ar ddiwylliant a hamdden rhwng 2009-10 and 2018-19 a gostyngiad o 38% yn y gwariant ar lyfrgelloedd. Mae gwasanaethau lleol pwysig yn cael eu herydu.

Rheoleiddio ac Amgylcheddol

Gwarchod y Cyhoedd, Iechyd yr Amgylchedd, Trwyddedu, Safonau Masnach

(£56m, 0.8% o gyfanswm gwariant)

Mae'r gwasanaethau hyn yn diogelu hanfodion bywyd, ac mae'r cyhoedd yn dibynnu ar y cyngor i'w darparu: diogelwch bwyd, ansawdd aer, glanweithdra, manau gwaith diogel, cartrefi diogel, gan sicrhau bod yr hyn a brynwn yn ddiogel a bod y pris yn gywir. Mae adrannau'r llywodraeth bellach yn llygadu rhannau o'r gwasanaethau lleol hyn, gan ragweld y byddant yn methu, gyda'r bwriad o'u cymryd yn ôl dan reolaeth ganolog. Mae'r rhwyd diogelwch cymdeithasol y mae llywodraeth leol wastad wedi'i darparu'n cael ei chymryd oddi arnom i ffwrdd, ac rydym yn gwylio hyn yn digwydd.

Mae'r gwasanaethau hyn dan fygythiad sylweddol, oherwydd pwysau costau gyda chyllidebau wedi'u torri bron i 55% i lefelau ariannu a welwyd ddiwethaf ar ganol y 1990au. Mae cyfanswm cyllideb

Gwasanaethau Gwarchod y Cyhoedd fel arfer yn llai na hanner un y cant o gyllideb llywodraeth leol. Byddai gostyngiadau pellach yn arwain at ganlyniadau difrifol.

I Wasanaethau Safonau Masnach ac Iechyd yr Amgylchedd bu lleihad sylweddol yn y gweithlu, sy'n destun pryder, swyddogion yw'r rhain â sgiliau a gwybodaeth arbenigol nad yw ar gael yn unman arall mewn llywodraeth leol. Bydd gofynion cymhwysedd statudol yn cael eu torri gan arwain at heriau cyfreithiol ac adolygiadau. Mae gan y ddau weithlu ddemograffeg sy'n heneiddio ac ychydig iawn o swyddogion newydd sy'n cael eu penodi. Mae cymwysterau, hyfforddiant a recriwtio'n bwynt allweddol ar gyfer cynaliadwyedd.

Mae angen buddsoddi ar frys yn y gwasanaethau hyn, i gadw'r ffocws lleol ar ddiogelwch ein cymunedau, ac osgoi bwriad llywodraeth ganol i'w cymryd dan eu rheolaeth.

Os bydd y duedd hon yn parhau am y pum mlynedd nesaf bydd gwasanaethau gwarchod y cyhoedd yn cael eu torri, a chollir yr arbenigedd i ddiogelu llywodraeth leol. O ystyried y posibilrwydd o newid sylweddol o ran rheoleiddio ar ôl Brexit a'r galw mawr gan BBChau am gyngor a chymorth rheoleiddio, mae risg difrifol y bydd Cymru mewn sefyllfa wael iawn i ymateb i'r heriau niferus ac amrywiol, yr ymdrinnir â nhw fel mater o drefn gan adrannau gwarchod y cyhoedd.

Cynllunio a Rheoli Datblygu

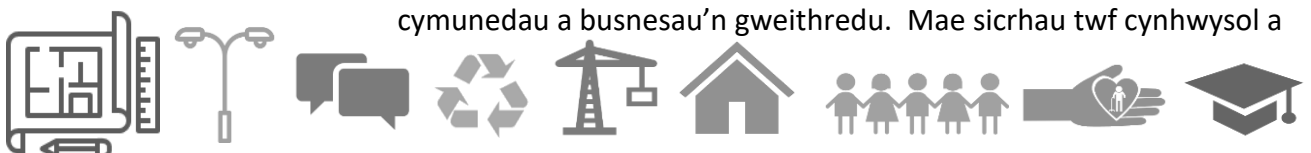
(£29m, 0.4% o gyfanswm gwariant)

Mae pob un o'r 25 awdurdod cynllunio yng Nghymru (22 o awdurdodau lleol a 3 awdurdod parc cenedlaethol) yn gosod y fframwaith ar gyfer datblygu a defnyddio tir o fewn eu hardal trwy baratoi Cynllun Datblygu Lleol. Maent yn cydweithio ar lefel ranbarthol i gydlynu materion cynllunio defnydd tir strategol a chefnogi datblygiad rhanbarthol cynaliadwy drwy ardaloedd yr awdurdodau.

Mae'r gwasanaeth Cynllunio'n chwarae rôl hanfodol i hybu a rheoli datblygiad adeiladu, diogelu a gwarchod yr amgylchedd, cefnogi busnesau a datblygiad economaidd, diogelu treftadaeth bensaernïol a hybu safonau uchel o ran dylunio adeiladau a rheoli'r amgylchedd. Felly, yn ei hanfod mae'n siapia'r lleoedd a'r amgylchedd lle mae cymunedau a busnesau'n gweithredu. Mae sicrhau twf cynhwysol a

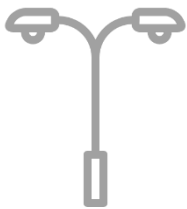

chynaliadwy'n dibynnu'n fawr iawn ar allu'r system gynllunio i ganfod a hwyluso perthnasoedd gofodol yn seiliedig ar gysylltedd da, rhyngweithio effeithlon a lleihau siwrneiau diangen gymaint â phosibl. Fodd bynnag, mae toriadau dilynol ers 2009-10 wedi golygu bod cyllidebau Cynllunio bron wedi cael eu haneru, gan leihau capasiti awdurdodau i gyflawni eu hamcanion.

Rheoli Gwastraff ac Effeithlonrwydd Ynni (£248m, 3.4% o gyfanswm gwariant)

Casglodd awdurdodau lleol 1.55m tunnell o wastraff trefol o aelwydydd drwy Gymru yn ôl y data diweddaraf a gyhoeddwyd ar gyfer 2017-18 (gostyngiad o 1.59m tunnell yn 2016-17).

Am y tro cyntaf, bu gostyngiad bach yng nghanran y deunydd hwn a baratowyd ar gyfer ei aildefnyddio, ei ailgylchu neu ei gompostio. BU gostyngiad bach yn y gyfradd rhwng 2016-17 a 2017-18 (o 63.8 i 62.7%). Roedd y gostyngiad hwn rhannol oherwydd gwelliant yn ansawdd y drefn adrodd ond mae hefyd yn adlewyrchu'r gostyngiad graddol yn y grant a roddir i awdurdodau lleol. Roedd y lefel ailgylchu'n rhagori ar y targed o 58% a osodwyd ar gyfer 2017/18 ac mae Cymru'n dal yn ail yn Ewrop ac yn drydydd yn y byd am ailgylchu gwastraff aelwydydd. Fodd bynnag, cododd y targed i 64% ar gyfer 2019/20 a bydd yn codi ymhellach i 70% yn 2024-25 felly mae angen cynnydd parhaus.

Ers nifer o flynyddoedd bellach, mae Llywodraeth Cymru wedi cefnogi awdurdodau lleol gyda grantiau i ddatblygu gwasanaethau ailgylchu a helpu i gaffael cyfleusterau trin. Er hynny, bu'n rhaid gwneud cynnydd diweddar yn wyneb gostyngiad yn lefel y grant hwnnw. Ar sail gymaradwy, mae grant wedi gostwng o 40% mewn termau real o'r swm uchaf. I gynnal y cynnydd, mae CLILC wedi pwyso ar LIC i ailystyried gostyngiadau pellach arfaethedig, i adlewyrchu cynnydd mewn costau llafur a thanwydd. Hefyd, mae angen gweithio i annog - a lle y bo angen gorfodi - newidiadau mewn ymddygiad aelwydydd i sicrhau bod y cyfleusterau ailgylchu sy'n cael eu darparu gan gynghorau'n cael eu defnyddio'n llawn. Hefyd mae angen buddsoddi mewn cyfleusterau ailbrosesu newydd er mwyn cael defnydd domestig parod ar gyfer deunyddiau a'u troi'n gynnyrch newydd fel rhan o 'economi adnoddau cylchol'.

Mae Cynghorau'n parhau i gynnig cyngor a chyfeirio aelwydydd at wahanol ffynonellau cymorth i helpu i wella effeithlonrwydd ynni. Maent hefyd wedi cymryd camau i wella eu heffeithlonrwydd ynni eu hunain trwy newid i oleuadau stryd LED a chynhyrchu mwy o'r ynni a ddefnyddir ganddynt o ffynonellau adnewyddadwy.

Twf Cynhwysol a Thwf Economaidd

Addysg

(£2.7bn, 37% o gyfanswm gwariant)

Mae buddsoddi mewn ysgolion ac addysg yn rhan hanfodol o helpu unigolion i gyflawni eu potensial a'u galluogi i gyfrannu'n ystyrlon at gymunedau cynaliadwy a ffyniannus. Mae system addysg dda'n ganolog i sicrhau cyfle cyfartal a goresgyn gwahaniaethau mewn amgylchiadau economaidd gymdeithasol. Mae grymuso pobl, drwy ysgolion effeithiol a datblygu sgiliau, yn ffordd effeithiol o greu cyfleoedd gwaith a lleihau tlodi.

Mae llywodraeth leol wedi ymrwymo i godi safonau addysg a gwella canlyniadau i ddysgwyr oherwydd y manteision unigol ac ar y cyd yma. Mae Cynghorau'n gwario £2.6 biliwn y flwyddyn ar addysgu plant a phobl ifanc, gyda gwasanaethau addysgol yn cynnwys blynyddoedd cynnar yn ogystal ag addysg mewn ysgolion ac yn y gymuned.

Mae rhan o'r gwariant hwnnw'n cynnwys arian cyfatebol cyfalaf awdurdodau lleol ar gyfer rhaglen fuddsoddi Ysgolion yr 21ain Ganrif sy'n werth biliynau i adnewyddu ac ailadeiladu ysgolion drwy Gymru. Lanswyd yr ail gam yn ddiweddar gyda chyfradd ymyrraeth Llywodraeth Cymru ar gyfer ysgolion prif ffrwd yn cynyddu o 50% yn ystod cam Band A i 65% ar gyfer Band B, a groesawyd gan lywodraeth leol.

Mae newid mawr mewn addysg yng Nghymru ac un rhan ganolog o'r newidiadau hyn yw gweithredu'r cwricwlwm newydd ar gyfer rhai rhwng 3 ac 16 oed sy'n rhoi llythrennedd, rhifedd a chymhwysedd digidol wrth galon y system addysg. Hefyd mae newidiadau i ddatblygiad proffesiynol a hyfforddiant athrawon, mwy o ffocws ar arweinyddiaeth a phwyslais ar ysgolion fel sefydliadau cynhwysol o fewn system hunan-wella. Mae llywodraeth leol yn cefnogi a hyrwyddo'r holl newidiadau hyn, yn cynnwys y newidiadau arfaethedig i Anghenion Dysgu Ychwanegol (ADY) ond rhaid eu hariannu'n ddigonol. Mae hyn yn golygu ariannu'n llawn y pwysau cynyddol o ran

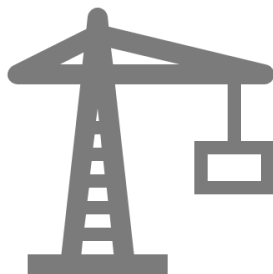

tâl y gweithlu ar gyfer y flwyddyn sy'n dod - £36m ar gyfer dyfarniad tâl athrawon yn 2019-20 – yn ogystal â chostau pensiwn ychwanegol athrawon gan gyflogwyr. Hefyd mae pwysau eraill o ran costau yn gysylltiedig â darparu'r cwricwlwm newydd yn llwyddiannus a'r gost bosibl na ellir ei rhagweld i ddiwygio ADY. Croesewir y newidiadau hyn ond mae gwasanaethau uchel eu cost yn golygu beichiau ariannol sylweddol i gynghorau. Hefyd mae'n bosibl y bydd yr ymgynghoriad sydd ar y gweill ar Addysg Ddewisol yn y Cartref yn rhoi pwysau ychwanegol ar wariant cynghorau.

Mae pryder hefyd am y grantiau penodol a'r ffrydiau ariannu cymhleth a ddefnyddir i sicrhau'r cynlluniau polisi. Er mwyn sicrhau'r newidiadau hyn y mae dirfawr eu hangen, rhaid i ni leihau'r cymhlethdod a'r dryswch sy'n tanseilio hyblygrwydd lleol a goruchwyllo democrataidd. Yn Adroddiad Pwyllgor Plant a Phobl Ifanc diweddar, *Ariannu ysgolion yng Nghymru* tynnir sylw at yr angen i symleiddio'r broses o sicrhau mwy o eglurder yn y ffordd y caiff ysgolion eu hariannu.

Twf Economaidd Cynhwysol (£20m, 0.3% o gyfanswm gwariant)

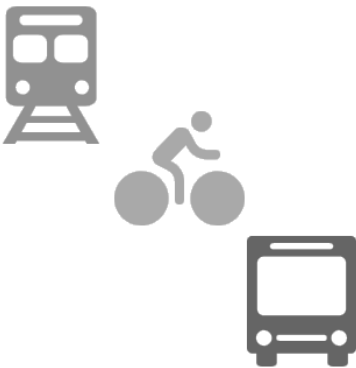

Mae awdurdodau lleol drwy Gymru wedi bod yn gweithio gyda'i gilydd yn rhanbarthol i hybu twf economaidd mewn ffyrdd y bydd yr holl gymunedau'n elwa arnynt. Er bod diweithdra swyddogol yng Nghymru yn 4.5% (Mai 2019), mae cynhyrchiant isel, cyflogau isel ac ansicrwydd swyddi'n dal yn broblemau mawr. Mae Bargeinion Dinesig wedi'u sicrhau gyda Llywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru ar gyfer Rhanbarth Dinas Caerdydd ac ar gyfer Bae Abertawe, tra bod Gogledd Cymru a Thyfu Canolbarth Cymru'n dal i fynd ar drywydd Bargeinion Twf. Pwrpas y bargeinion yw gwella cynhyrchiant, codi lefel sgiliau a chysylltu cymunedau â chyfleoedd newydd.

Mae awdurdodau lleol yn gweithio'n agos gyda'r sector preifat nid yn unig o ran y gefnogaeth uniongyrchol a roddir i fusnesau ond hefyd mewn perthynas â nifer o faterion eraill fel cynlluniau datblygu rhanbarthol, cludiant, gwastraff, safonau masnach, iechyd yr amgylchedd, addysg a datblygu sgiliau, gwasanaethau gofal a'r galw am dai. Yn ogystal â bod yn brif gyflogwyr, sy'n cyflogi tua 10% o gyfanswm gweithlu Cymru, mae cynghorau hefyd yn gwario tua £3.5 biliwn ar fusnesau lleol a chenedlaethol drwy gaffael.

Priffyrdd, Cludiant ac Isadeiledd (£270m, 3.7% o gyfanswm gwariant)

Mae isadeiledd priffyrdd yn hollbwysig i bob gwasanaeth arall ac i fusnesau lleol a gweithgarwch cymunedol weithredu'n effeithlon. Mae awdurdodau lleol wedi bod yn datblygu Cynlluniau Rheoli Asedau i hwyluso dull mwy strategol o ofalu am yr ased hanfodol hwn (e.e. rhaglenni ail-wynebu priffyrdd i ddelio â thyllau yn y ffyrdd; rhaglenni cynnal ar gyfer strwythurau). Er mwyn i Gynlluniau Rheoli Asedau weithredu'n effeithiol, rhaid i lefel y cyllid fod yn ddigonol i alluogi i gynghorau gyflawni'r amcanion a nodir. Mae arian refeniw wedi gostwng 26%.

Mae cyfran gynyddol o gyllid priffyrdd awdurdodau lleol wedi bod yn cefnogi datblygiad llwybrau teithio ar raddfa lai ar gyfer cerdded a beicio. Mae gwasanaethau bysiau'n cael eu hannog i fod yn rhan o ddulliau mwy integredig, yn cynnwys datblygiadau 'metro' fel rhan o fargeinion dinesig/rhanbarthol. Mae cynghorau'n gorfod ystyried sut sefyllfa trafndiaeth yn y dyfodol. Bydd atebion i gwestiynau am rôl cerbydau a bysiau awtonomaidd, trydan, hydrogen a hybrid, clybiau ceir a theithio egniol yn y dyfodol yn helpu i benderfynu lefel y buddsoddiad fydd ei angen o ran isadeiledd ar gyfer y dyfodol. Bydd yr angen i ddatgarboneiddio trafndiaeth er mwyn cyrraedd targedau yn y Ddeddf Newid yn yr Hinsawdd a Deddf yr Amgylchedd yn ystyriaeth sylfaenol yma. Yn ddiweddar mae Llywodraeth Cymru wedi addo nid yn unig i dderbyn argymhelliad y Pwyllgor Newid yn yr Hinsawdd ar gyfer gostyngiad o 95% mewn allyriadau nwyon tŷ gwydr yng Nghymru erbyn 2050 ond hefyd i fynd ymhellach a sicrhau 'sero-net'.

Mae cysylltedd yn cynnwys mwy na'r rhwydwaith priffyrdd. Yn gynyddol, mae cysylltedd digidol a band eang (cyflymder uchel) yn ystyriaeth hanfodol ar gyfer cartrefi, twristiaid a busnesau. Mae awdurdodau lleol wedi gweithio gyda Llywodraeth Cymru a darparwyr gwasanaeth i helpu i gyflwyno band eang tra chyflym. Mae sicrhau mynediad digidol gwell i wasanaethau'r cynghorau hefyd yn fwyfwy pwysig, fel ffordd o wella'r ddarpariaeth gwasanaeth a hygyrchedd a sicrhau arbedion effeithlonrwydd.

CLILC • WLGA

Tŷ Llywodraeth Leol
Rhodfa Drake
Caerdydd CF10 4LG

www.wlga.cymru

@WelshLGA